

Bitka kod Varne

Čepelja, Mihael

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:171533>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Mihael Čepelja

Bitka kod Varne

Završni rad

Pula, lipanj 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Mihael Čepelja

Bitka kod Varne

Završni rad

JMBAG: 0303077470, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski studiji dvopredmetni japanski jezik i kultura i povijest

Predmet: Umijeće ratovanja u kasnoj antici i ranom srednjem vijeku

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Robert Kurelić

Pula, lipanj 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Mihael Čepelja, kandidat za prvostupnika japanskog jezika i kulture i povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Mihael Čepelja

U Puli 27. lipnja, 2022. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Mihael Čepelja dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Bitka kod Varne koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 27 lipnja 2022. godine

Potpis
Mihael Čepelja

Sadržaj

I. Uvod

II. Političke prilike uoči križarskog pohoda

III. Strategije i taktike Osmanskog carstva

IV. Mobilizacija osmanske vojske

V. Križarska vojska

VI. Taktike osmanskih i križarskih vojski

VII. Vojna kampanja 1443.

VIII. Vojna kampanja 1444.

IX. Bitka kod Varne

X. Posljedice bitke

XI. Zaključak

XII. Popis literature i izvora

XIII. Popis priloga

XIV. Sažetak

I. Uvod

Križarski pohod koji je završio bitkom kod Varne, poznat kao i „posljednji križarski pohod“ je bila važna epizoda u višestoljetnom sukobu između europskih kršćanskih država i Osmanskog Carstva. Ideja križarskog pohoda započela je u Rimu pod utjecajem koncila u Firenci 1439. kao poticaj za ujedinjenjem Pravoslavne i Katoličke crkve. Ovim radom ćemo analizirati geopolitičku pozadinu križarskog pohoda i saznati kako je započeo. Također ćemo analizirati strukturu dviju vojski, njihove strategije i taktike. Analizirat ćemo kako su se obje strane borile da bi porazili svoje neprijatelje, zatim proći kroz dvije vojne kampanje križarskog pohoda te naravno odlučujuću bitku kod Varne.

II. Političke prilike uoči križarskog pohoda

Križarski rat koji je završio bitkom kod Varne možemo promatrati kao epizodu u seriji sukoba protiv rastuće sile Osmanlija, od njihove ekspanzije na Balkanu sredinom 14. stoljeća do novog vijeka. Međutim, važno je napomenuti da križarski pohod nije samo jednoznačno suprotstavio muslimane i kršćane: Beg Karamana Ibrahim II. iskoristio je protuosmansko djelovanje Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Bizanta kako bi suzbio osmanski utjecaj u Anatoliji, dok je Genova bila u savezu s Osmanlijama.¹ Papi Eugenu IV. pripadaju glavne zasluge što je pohod iz 1444. stekao epitet križarskoga rata, a njegov angažman uvelike je obilježen potrebom jačanja autoriteta Svete Stolice uslijed velike krize u papinstvu. Ideja križarskog pohoda protiv Osmanlija rodila se 1438., tijekom koncila u Ferrari i Firenci gdje se pokušalo ostvariti jedinstvo dviju kršćanskih crkvi. Idejni začetnik plana bio je opat Clarevalle, legat burgundskog vojvode koji je smatrao kako bi se svetim ratom protiv Osmanlija postiglo ujedinjenje Latinske i Grčke Crkve.²

Počeci Osmanskog Carstva sežu u prvu polovicu 14. stoljeća kad je Anatolija, nakon slabljenja Seldžuka podijeljena na niz manjih, neovisnih turskih emirata. Jednim od njih, na granici s Bizantom, vladao je Osman, po kojemu su dinastija i Carstvo dobili ime. Njegovi nasljednici svoju su vlast proširili istočno dublje u Anatoliju i zapadno prema Balkanu. Jedan od mogućih razloga takve uspješne ekspanzije na Balkanu je i činjenica da su Osmanlije bili dobro organizirana vojna sila koja se sukobila s međusobno zavađenim kršćanskim državama koje se nisu mogle dogovoriti oko zajedničkog pružanja otpora.³ Osmanlije su od 1389. proširili svoj utjecaj do granice s Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom koje će od tada pa sve do odlučujuće bitke na Mohaču biti pod konstantnom prijetnjom njihovih prodora.⁴ Osmanlije su postali vojno dominantna sila na Balkanu, porazivši i kršćansku vojsku oko kralja Žigmunda Luksemburškog i burgundskog vojvode Filipa Dobrog kod Nikopolja 1396. Njihova ekspanzija privremeno je zaustavljena tek porazom sultana

¹ Imber, *The Crusade of Varna*, 2006., 1.

² Georgius Hofman (ed.), *Acta Camerae Apostolicae et Civitatum Venetiarum, Ferrariae, Florentiae, Januae de Concilio Florentino*, III Fasc. 2 Rome: Pontificium Institutum Orientalium Studium; Citirano prema: Imber, *The Crusade of Varna*, 48.

³ Sedlar, *East Central Europe in the Middle Ages*, 1994., 26.

⁴ Lovrenovic, *Na klizištu povijesti*, 2006., 85.

Bajazida I. protiv Timura Lenka kod Ankare 1402.⁵ Uslijedio je jedanaestogodišnji građanski rat između trojice Bajazidovih sinova i tek je Mehmed I. 1413. konsolidirao vlast u svojim rukama.

Mletačka Republika, koja je bila važan sudionik u križarskom pohodu (1443.-1444.), vidjela je potencijalni profit u slabljenju osmanske prisutnosti na Balkanu i moguća osvajanja važnih trgovačkih uporišta. Prema Osmanlijama su Mlečani ipak vodili opreznu politiku, s fokusom na obranu obalnih teritorija i zaštitu trgovine od osmanskih pljačkaša.⁶ Važan cilj Republike bio je povratak grada Soluna koji je izgubljen 1430.⁷ Venecija se ujedno morala brinuti i o Napuljskom kralju Alfonsu, energičnom i uspješnom vladaru koji je od 1442. brzo širio svoju mrežu kontakata diljem Istočnog Mediterana, uključujući knezove Frankopane, vojvodu Stjepana Vukčića Kosaču i Skenderbega.⁸

Važno područje sukoba između Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Osmanskog Carstva bila je Srbija, koja je iako formalno neovisna, bila pod jakim osmanskim utjecajem nakon bitke na Kosovu 1389.⁹ Despot Stefan Lazarević se zadnjih godina svoje vlasti dodvoravao objema silama kako bi izbjegao sukob, a prije svoje smrti odlučio je predati ključne utvrde Beograd i Golubac Žigmundu Luksemburškom. Nakon njegove smrti 1437. naslijedio ga je nećak Đurađ Branković.¹⁰ Žigmund je uspješno zagospodario Beogradom preko kojeg je zadobio važnu utvrdju južno od Dunava, no nije uspio zauzeti Golubac. Kako bi kompenzirao Žigmunda zbog gubitka utvrda u Golubcu, Branković je dao izgraditi novu tvrđavu Smederovo.¹¹ Jačanje ugarskog utjecaja nad Srbijom i Vlaškom, nagnalo je sultana na agresivniju politiku protiv Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Tijekom tridesetih godina 15. stoljeća Osmanlije su prisilili Đurđa Brankovića na vazalni odnos. Stanje se pogoršalo tijekom 1434. i 1435. Nakon smrti Žigmunda 1437. sultan sa svojom vojskom prelazi Dunav i maršira sve do Sibinja, administrativnog središta Transilvanije. Ta vojna kampanja

⁵ Inalcik, *The Ottoman Empire*, 2001., 24.

⁶ Lane, *Venice a maritime republic*, 1973., str. 235.

⁷ Imber, *The Crusade of Varna*, 2006., 5.

⁸ Kurelić, *Alfonso V. I ugarsko-hrvatsko prijestolje*, 2020., 28.

⁹ Šuica, *State and Society in the Balkans Before and After Establishment of Ottoman Rule*, 2017., 10.

¹⁰ Fine, *The Late Medieval Balkans*, 1994., 523.

¹¹ Fine, *The Late Medieval Balkans*, 1994., 527.

mu je poslužila za demonstraciju moći nad Ugarskom i za okupaciju Srbije, koju je 1439. proglasio osmanskom provincijom.¹²

Bizantsko Carstvo je tijekom 14. stoljeća bilo pod konstantnom osmanskom prijetnjom i nije se bilo sposobno samo nositi s takvim snažnim neprijateljem. Bizant se često uplitao u politički sustav Osmanskog Carstva, podupirući razne pretendente na prijestolje te destabilizirajući osmansku državu u cjelini. Također se, sve više oslanjao na druge katoličke države za pomoć protiv zajedničkog neprijatelja. Nadalje, rivalstvo između Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Osmanskog Carstva smatrao je važnom polugom za svoj opstanak. Kontinuirano rivalstvo između Osmanlija i kneževine Karaman u Anatoliji dodatno je sprečavao koncentraciju snaga za napad na Carigrad. Križari su namjeravali iskoristiti taj sukob kako bi flotom blokirali Bospor i Dardanele dok je sultan zauzet na Istoku. S „odsječenim“ Sultanom u Anatoliji, križarska je kopnena vojska trebala moći nadjačati osmanske garnizone u Europi i zadati Carstvu težak, ako ne i odlučujući udarac.¹³

Godine 1431. venecijanski kardinal Gabriele Condulmer postao je papa Eugen IV. Iste godine sazvan je Bazelski koncil pod predsjedanjem kardinala Julijana Cesarinija kako bi raspravljali o crkvenoj reformi, a budući da bi reforme koje je Vijeće predložilo ograničile papinsku moć i prihode, Eugen se tome od samog početka protivio. Eugen je htio iskoristiti križarski pohod kako bi ojačao svoju političku moć i utjecaj papinstva, te se suprotstavio ikakvoj mogućnosti reforme koja bi ga oslabila. Uspješno je ispregovarao stvaranje koalicije protiv Osmanlija i time je potisnuo izvornu namjeru koncila. Ponadao se da bi, spašavanjem Bizanta s uspješnim križarskim pohodom protiv Osmanlija mogao ostvariti ponovno ujedinjenje istočne i zapadne crkve te postati vodeća figura ne samo Katoličke, već i Pravoslavne Crkve. Kardinal Cesarini odlučio je poduprijeti Papu na koncilu, te će kasnije prihvatiti ulogu papinskog legata na križarskom pohodu.¹⁴

Daleko najvažniji član saveza bilo je Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Nakon Žigmundove smrti, Kraljevstvo je palo u tešku krizu. Žigmundov zet i nasljednik Albert Habsburški, bio je na prijestolju manje od tri godine.¹⁵ Kada je kralj Albert umro 1439.,

¹² Inalcik, *The Ottoman Empire*, 2001., 26.

¹³ Imber, *The Crusade of Varna*, 2006., 8.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Molnár, *A Concise History of Hungary*, 2001., 61.

njegova supruga Elizabeta bila je trudna. Brojni ugarski plemići nisu je htjeli priznati kao vladaricu, nego su odabrali Vladislava III. Poljskog, za novog kralja. Nakon smrti Vladislava II. Jagela 1434. Vladislav je još bio maloljetan te je Poljska bila pod upravom regentskog vijeća koje je vodio biskup Zbigniew Oleśnicki. Nakon smrti Alberta Habsburškog „pada“ dogovor s mađarskim plemstvom oko Vladislavovog izbora na prijestolje u zamjenu za zaštitu od osmanskih napada. No, nakon rođenja Albertovog sina Ladislava određen broj ugarskih magnata je odlučio podržati njega te je time započeo građanski rat u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu.¹⁶ Vladislav je dobio podršku većine mađarskog plemstva koje je smatralo da je zbog prijetnje Osmanskog Carstva potreban kralj koji će uspješno reagirati na osmanske napade.¹⁷ Do travnja 1442. Vladislav je primirio istočne teritorije, te prisilio Đurđa Brankovića i mnoge druge knezove da napuste Elizabetu i potvrde njega kao kralja. Iako se veći dio kraljevstva naklonio Vladislavu, rat je završio tek smrću Elizabete u prosincu 1442.. Vladislav je uspio osigurati svoju vlast u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu i odbija prihvatiti mirovni sporazum osmanskog sultana Murata II. koji mu je nudio mir u zamjenu za predaju Beograda.¹⁸ Problemi Vladislava su bili njegovi vazali na zapadu zemlje, pogotovo kneževi Celjski koji su odbijali plaćati poreze, te su surađivali s Habsburgovcima.¹⁹

Krajem 1442. izgledi za organizirani križarski pohod protiv Osmanlija su se povećavali usprkos tome što je iste godine većina utjecajnih pripadnika Pravoslavne Crkve odbila ujedinjenje te zbog teškog građanskog rata u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Jedan od glavnih razloga za nastavak pregovora za križarski pohod je bio Bizant koji je nastavio pozivati na agresiju protiv Osmanlija. Papa Eugen je tražio pomoć od brojnih kršćanskih kraljeva Europe u novom križarskom pohodu. Među prvim kršćanskim kneževima koji su pokazali interes u novom križarskom pohodu je bio Filip Dobri Burgundski.²⁰ Filip je tijekom svoje vladavine pokušavao ojačati svoj prestiž i legitimitet njegove vlasti nad Burgundijom, Flandrijom, Holandijom i Barbantom. Potkopavao je i pro-francusku stranku na svome dvoru.²¹

¹⁶ Stone, The Polish-Lithuanian State, 2001., 22.

¹⁷ Molnár, A Concise History of Hungary, 2001., 61.

¹⁸ Imber, The Crusade of Varna, 2006., str. 12.

¹⁹ Kurelić, Alfonso V. I ugarsko-hrvatsko prijestolje, 2020., 60-61.

²⁰ Imber, The Crusade of Varna, 2006., 115.

²¹ Vaughan, Philip the Good, 1970., 66.

Jednu od najvažnijih uloga u križarskom pohodu 1443-1444. imao je Ivan Hunjadi. Ivan Hunjadi je rođen 1407. i započeo je svoju vojnu karijeru pod Žigmundom, sljedeći ga u njegovim vojnim kampanjama u Italiji i Češkoj. Sudjelovao je u Husitskim ratovima i vodio kampanju protiv Osmanlija. Za vrijeme građanskog rata u Ugarskoj je podržavao Vladislava i bio uspješan u obrani južnih teritorija Kraljevstva protiv osmanskog zapovjednika Isak-paše koji je napao Smederovo u jesen 1441.²² Vrhunac slave dosegao je pobjedama 1442. protiv Osmanlija s pričama kako je uspio gotovo uništiti cijelu osmansku vojsku pod vodstvom Mezid-bega koji je harao Transilvanijom. Vremenom je također porazio još jednu vojsku, ovaj put pod vodstvom Šehabeddin-paše, upravitelja Rumelije kojeg je sultan poslao u Vlašku da osveti prijašnji poraz. No u stvarnosti Ivan Hunjadi nije nanio poraz Osmanlijama u otvorenoj bitci.²³

Hunjadi je svojim pobjedama povećao izgleda za uspješan križarski pohod te je uvjerio papu Eugena da 1443. objavi Bulu kojom je započeo križarski rat protiv Osmanlija. Glavna točka u organiziranju križarskog pohoda na Osmanlije je bila izgradnja križarske flote koja bi blokirala Bospor i Dardanele, te onemogućila osmanskoj vojsci iz Anatolije da prijeđe tjesnac. Uloga izgradnje križarske flote je najviše pripadao Mletačkoj Republici, no glavni problem nije bio u motivaciji za izgradnju i održavanju flote već financiranjem. Venecija je tražila da dio financijskog tereta treba snositi i Crkva. Papa nije htio platiti punu cijenu za deset galija čiju je izgradnju naručio od Venecije i tako su se pregovori produljili do kraja 1443.²⁴

Usprkos unutarnjim problema s Habsburgovcima, kao financijskim problemima između Mletačke Republike i pape oko gradnje flote, Hunjadi i Vladislav ipak okupljaju vojsku i pokreću vojni pohod.

²² Molnár, A Concise History of Hungary, 2001., 62.

²³ Molnár, A Concise History of Hungary, 2001., 63.

²⁴ Imber, The Crusade of Varna, 2006., 15.

III. Strategije i taktike Osmanskog Carstva

Osmanska vojska je do 1444. bila vrlo iskusna borbena sila zbog učestalih sukoba za vrijeme vladavine Murata II. Tijekom tog perioda Osmanlije su bili u stanju stalnog sukoba sa svojim susjedima, ponajviše s Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom. Osmanska vojska je u to vrijeme bila pod teškim pritiskom, ostvarivši neke od svojih najtežih poraza ali i najslavnijih pobjeda.²⁵

Osmanska vojska je u tom razdoblju bila podijeljena na tri različite komponente: provincijska konjica ili timarske spahije, Kapikulu i regularne trupe. Timarske spahije su bili najbrojniji, a činili su ih svi timarioti unutar carstva.²⁶ Provincijska konjica je bila temelj osmanske vojske.²⁷ Problem oko provincijske konjice tog razdoblja je manjak izvora iz Osmanskog Carstva pa je potrebno okrenut se izvorima izvan Carstva koji ih opisuju. Jedan od tih izvora je Brocquière, burgundski špijun i hodočasnik koji je pisao o spahijama tijekom svojih putovanja po Osmanskom Carstvu. Prema njegovom izvještaju timari Rumelije i Anatolije su davali ukupno oko 30 000 konjanika od kojih je 20 000 bilo na raspolaganju u bilo kojem trenutku.²⁸ Ukupna snaga provincijske konjice prema informacijama koje nam daje genoveški putopisac Iacopo de Promontorio iznosila je 39 300 konjanika, dok je u bitci kod Varne sudjelovalo njih 29 750.²⁹ No, bilo je brojnih slučajeva kada je ta konjica bila vrlo nepouzdana, toliko da je sam Murat II. često sumnjao u njihovu učinkovitost. Razlog je taj što su od 1440. više puta pobjegli u ranim fazama otvorenih bitaka, primjerice kod Niša. Za razliku od križarskih vitezova bili su brži i okretniji, no zato su bili slabije oklopljeni i opremljeni. De Promontorio navodi naoružanje tih konjanika na sljedeći način: trećina naoružana čeličnim oklopom, pancirnom košuljom, kacigom, lukom, strijelama, štitom, mačem, željeznim buzdovanom, te kopljem s zastavom na vrhu. Preostale dvije trećine naoružane su lukom, strijelama, mačem, štitom, buzdovanom i kopljem.³⁰ Brocquière je spomenuo

²⁵ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 181.

²⁶ Isto.

²⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 186.

²⁸ Brocquière. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 185.

²⁹ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 186.

³⁰ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 181.

da je gotovo polovica konjanika Rumelije bila naoružana samo lukom, a neki su bili naoružani samo drvenim buzdovanom.³¹

Kapikulu su profesionalne stajaće trupe osmanske vojske. Bili su najvještiji i najopremljeniji te, za vrijeme Murata II., najodaniji vojnici u Osmanskom Carstvu.³² Oni su uvijek slijedili sultana na vojnim pohodima te samo u rijetkim situacijama su bili postavljeni pod zapovjedništvom nekog drugog generala. Bili su jako skupi za opremiti i održavati, stoga je njihov broj bio znatno manji od drugih grana osmanske vojske, te su ključni u brojnim osmanskim pobjedama jer se ostatak osmanske vojske oslanjao na njih kako bi postigli pobjedu. Kapikulu su također obavljali druge funkcije na sultanovom dvoru koje nisu bile nužno povezani s vojskom.³³

Barjak u osmanskoj vojsci je manja vojna jedinica u pratnji vezira ili beglerbega. Kapikulu se mogu podijeliti na konjicu i pješništvo. U konjicu ubrajamo carske spahije (koji ne bi smjeli usporediti s timarskim spahijama), Silahdar, Ulufeciler i Ğarip Yiğitler. Ulufeciler i Ğarip Yiğitler su bili podijeljeni na još dvije komponente.³⁴ Prvi od tih barjaka su bili Carske Spahije. Redove carskih Spahija su činili razni plemići i sinovi moćnih zemljoposjednika u carstvu koji su bili poslani na sultanov dvor gdje su bili odgojeni i istrenirani pod sultanovim pokroviteljstvom. Prema Promontoriu bili su naoružani štitom, lukom, strijelama, mačem i kopljem s malim, oštrim vrhom i zastavicom. Trećina ih je nosila dugi, čelični oklop.³⁵

Drugi barjak su bili Silahdar. Članovi tog barjaka su imali između 25 i 30 godina i njihova glavna svrha je dovesti konja sultanu tijekom bitke za koju su bili odabrani svake dvije godine. Svaki od njih je jahao svog konja ali je također imao drugog konja uz sebe kojeg bi dao sultanu u slučaju potrebe. Bili su opremljeni s lukom i strijelama, štitom i mačem, a neki su nosili oklop ali ne svi.³⁶

Treći barjak su bili Ulufeciler koji su bili sastavljeni od dva bataljuna. Prema Promontoriu bili su opremljeni s lukom i strijelama, štitom i mačem te kopljem. Nakon njih imamo najniže rangirane konjanike Ğarip Yiğitler. Prema srpskom piscu Mihailoviću to su bili tatarski konjanici koji su služili u osmanskoj vojsci. Oni su bili

³¹ Brocquière. Citirano prema: Jefferson, The Holly Wars, 187.

³² Mihailović. Citirano prema: Jefferson, The Holly Wars, 188.

³³ Jefferson, The Holly Wars, 2012., 188.

³⁴ Isto.

³⁵ Jefferson, The Holly Wars, 2012., 189.

³⁶ Jefferson, The Holly Wars, 2012., 190.

jedina grupa u sultanovoj osobnoj vojsci koja nije bila odgojena u sultanovom dvoru. Slično kao i spahije bili su naoružani o sultanovom trošku i dobivali su redovite plaće. U bitci kod Varne, Vladislav je zapravo susreo i porazio jednu od tih postrojbi u pokušaju da se probije i ujedini s Hunjadijevim snagama.³⁷

Zadnji barjak su bili Čauši. Oni su imali važnu ulogu na bojnome polju time što je njihova dužnost bila osigurati liniju komunikacije između zapovjednog tabora i vojske na polju. Tijekom bitke bi jahali od jednog do drugog kako bi prenosili naredbe jedinicama na polju, morajući dobro odrediti situaciju na određenom položaju te javiti zapovjednom taboru o situaciji na bojnome polju. Sa sobom su nosili drvene toljage kojima su kažnjavali uplašene vojnike i tjerali ih da se vrate u borbu.³⁸

Pješaštvo je sastavljeno od janjičara. Od njihovog osnutka 1363. do vremena vladavine Murata II. broj janjičara se znatno povećao tako da je njihova prisutnost na bojnom polju znatno utjecala na ishod bitke.³⁹ Janjičari su bili profesionalno pješaštvo te su marširali i borili se isključivo pješice s iznimkom njihovog zapovjednika, aga, koji je jahao konja. Važna uloga janjičara je bila zaštita sultana na dvoru i na bojnome polju.⁴⁰ Isprva su bili regrutirani među dječacima koji su u okupiranim zemljama sakupljani kao "danak u krvi". Ti dječaci su se često preobraćali na islam.⁴¹ Prilikom osnutka janjičari su brojali oko par stotina pješaka i služili su kao sultanova osobna straža. Tijekom 15. stoljeća njihov broj se konstantno povećavao toliko da ih je do vremena vladavine Mehmeta II. bilo do 10000.⁴²

Razdoblje Murata II. je također dovelo do uvođenja vatrenog oružja pogotovo kod janjičara koji su bili opremljeni arkebuzama. Promontorio spominje jedinice u osmanlijskim redovima zvane *zerbottaneri* koji su upravljali osmanlijskim topništvom, premda te informacije datiraju iz 1471. te ne možemo biti sigurni da je ta jedinica postojala za vrijeme bitke kod Varne.⁴³ Bazirano na izvorima Mihailovića i Promontoria broj janjičara u bitci kod Varne može se procijeniti na oko 6000.⁴⁴

³⁷ Isto

³⁸ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 191.

³⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 191.

⁴⁰ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 191.

⁴¹ Turnbull, *The Ottoman Empire 1326–1699*, 2003., 19.

⁴² Imber, *The Ottoman Empire*, 2003., 257.

⁴³ Iacopo de Promontorio. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 192.

⁴⁴ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 192.

Osmanske regularne jedinice regrutirane su na sličan način kao u feudalnoj Europi. Među regrutirane jedinice ubrajamo azape i serahore.⁴⁵ Azapi su bili lako pješništvo turskog podrijetla iz južne Rumelije i Anatolije. Bili su opremljeni lukom i strijelama, mačem, pancirnom košuljom te drvenom toljagom. Standardno se na dvadeset kućanstva novačio jedan vojnik. Zapovjednik im se zvao *reis*.⁴⁶ Uobičajeno su izvršavali opasne dužnosti, borili se u prvim redovima i njihova uloga je često bila iscrpljivanje neprijateljskih snaga. Iz tog razloga trpili su velike gubitke, ali su im i nagrade bile razmjerno visoke. Pored njihove plaće, azapi su tijekom kampanje bili oslobođeni poreza. Povremeno, za herojska borbena postignuća i vjernu službu nagrađeni su tako da im je dan timar ili stalno zaposlenje u vojsci.⁴⁷ Prema Mihailoviću broj azapa koji su Osmanlije mogli regrutirati je bio oko 20 000 tisuća dok Promontorio piše da ih je bilo ne više od 6000 po regiji ili 12000 maksimum. Prema tim brojkama možemo zaključiti da je azapa koji su sudjelovali na bitci kod Varne je bilo između 10 000 i 20 000.⁴⁸

Serahor je druga jedinica koju ubrajamo među unovačene odrede osmanske vojske. Oni su kršćanski novaci koji su u to vrijeme bili zabilježeni kako sudjeluju kao konjica uz provincijske spahije.⁴⁹ Prema Mihailoviću serahori su služili sultanu uz akindžije koji su pljačkali teritorije sultanovih neprijatelja. Važna razlika između akindžija i serahora je bila ta da su serahori dobivali regularnu plaću za svoju službu dok akindžije nisu. Mihailović spominje da je plaća serahora bila po jedan zlatnik za svaka četiri dana službe.⁵⁰ Akindžije su bili korišteni u osmanskoj vojsci kao pomoćna milicija koja je često išla u neprijateljev teritorij kako bi prikupila informacije o neprijatelju te su pljačkali i palili slabo obranjiva područja time pripremajući zemlju za buduću invaziju. Mnogi regruti su zapravo bili iz kršćanskih redova.⁵¹

Mihailović spominje još jednu regrutnu jedinicu koja je bila sastavljena od martolosa.⁵² Ti kršćani su pripadali vojnoj klasi i nisu plaćali džiziju, a bili su u mogućnosti držati posjede. Prema Mihailoviću, njihova plaća dok su služili u sultanovoj vojsci bila je samo jedan zlatnik na osam dana službe, a njihovo

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Pehlivan. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 194.

⁴⁷ Uyar, Erickson, *A Military History of the Ottomans From Osman to Ataturk*, 2017., 21.

⁴⁸ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 194.

⁴⁹ Mihailović. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 195.

⁵⁰ Mihailović. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 195.

⁵¹ Turnbull, *The Ottoman Empire 1326–1699*, 2003., 18.

⁵² Mihalović. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 197.

naoružanje je bilo slično serahorovim. Kao i serahori, i oni su bili plaćani mjesečno, a bilo im je dopušteno napustiti kampanju kad god su htjeli.⁵³

⁵³ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 197.

IV. Mobilizacija osmanske vojske

Kapikulu su uvijek bili pripravnici za vojne akcije tijekom čitave godine. Druge dvije vojne komponente osmanske vojske su se okupljale mnogo sporije jer su trebali biti regrutirani s raznih udaljenih dijelova carstva. Mobilizacija bi bila najavljena nekoliko mjeseci unaprijed zbog veće potrebe da se ljudi pripreme za rat. Takvi pozivi bi općenito bili najavljeni u jesen, kako bi se ljudi pripremili za vojnu kampanju koja bi počela u proljeće sljedeće godine. U sandžacima za regrutaciju je bio odgovoran beglerbeg koji je imao zaduženje da njegovi ljudi budu opremljeni i da stignu na mjesto okupljanja na vrijeme. Mobilizaciju je u hitnim slučajevima bilo mnogo teže izvesti. Tijekom križarskog napada 1443. osmanske vojske su bile spore u svojem okupljanju zbog iznenadnog napada koji su križari odlučili izvesti tijekom kasne jeseni kada bi vojna kampanja trebala biti gotova. Važno je spomenuti da u 15. stoljeću druge kršćanske države bi imali iste ako ne i veće poteškoće u brznoj mobilizaciji.⁵⁴

⁵⁴ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 199-200.

V. Križarska vojska

Križarska vojska 1443.-1444. je bila sastavljena od različitih etničkih skupina (češki plaćenici, Vlasi, Srbi, Transilvanci, Sasi i drugi) koje su bile ujedinjene, vođene i plaćene pod ugarsko-hrvatskom krunom. Te skupine su imale različite motivacije za sudjelovanje u pohodu protiv Osmanlija. Zbog njihove heterogene naravi, način borbe tih skupina se također razlikovao i bio je potreban sposoban vojskovođa kao Ivan Hunjadi da ih vodi. Iako je bio ambiciozan vojni zapovjednik Hunjadi je bio odan kralju Vladislavu.

Hunjadi je tijekom svojih sukoba sa Osmanlijama 1441-1442. vodio vojsku koja se sastojala isključivo od njegove pratnje i lokalnih odreda koji su mu bili dostupni kao transilvanskom vojvodi i severinskom banu.⁵⁵ Transilvanija je bila pod napadom Osmanlija od 1438. te su lokalni odredi pod vodstvom Hunjadia jako pridonijeli križarskoj vojsci. Da bi mogli shvatiti kako je izgledala vojska koju je Hunjadi vodio u bitke protiv Osmanlija trebamo istaknuti slojeve ljudi koji su živjeli u Transilvaniji i kakve su im bile vojne obveze. Područje Transilvanije u 15. stoljeću se sastojalo od tri etničke grupe: Sikula, Vlaha i Sasa. Sikuli su narod koji ima isto podrijetlo kao Mađari no smatrali su sebe drugačijim od Mađara i u etničkom i kulturnom smislu. Njihova glavna dužnost je bila vojna služba u stalnoj pripravnosti.⁵⁶ Sikuli su služili u mađarskoj vojsci kao laka konjica no njihova uloga je češće bila izviđačka nego sukobljavanje s neprijateljem na otvorenom polju.⁵⁷ U vremenima rata svaki rod od 6 plemena, ukupno 24 rodova, bi poslao 100 konjanika. Ta konjica je bila slična onoj koju vidimo kod stepskih naroda u centralnoj Aziji. Sikuli su izvan vojne službe imali slobodu sami sobom upravljati, te imati vlastite zakone.

Sasi su većinom živjeli u gradovima koji su uživali autonomiju i stajali pod neposrednom kraljevom vlašću. Tijekom vremena rata bili su obvezni poslati 500 naoružanih vojnika za obrambenu službu, a 100 za vanjski pohod. Samostalno su se

⁵⁵ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 201.

⁵⁶ Engel. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 201.

⁵⁷ Rady, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, 2000., 147.

brinuli o obrani svojih gradova. Bili su odgovorni za izradu oružja i opreme za Hunjadijevu vojsku.⁵⁸

Treća etnička skupina, Vlasi, su skupni naziv za više manjih srodnih etničkih skupina na području jugoistočne Europe, potomke rimskih kolonista i raznih romaniziranih naroda poput Ilira i Tračana. Vlasi su igrali veliku ulogu u sukobima protiv Osmanlija tijekom 1442. Hunjadi je bio blizak sa Vlasima, a njegova je obiteljska rezidencija u Hunedoari bila okružena etnički vlaškom populacijom. Hunjadi je sigurno znao njihov jezik i bio je sposoban koristiti Vlahe kao vojnu postrojbu koja mu je dobro služila u njegovim sukobima protiv Osmanlija u Transilvaniji i u kasnijim kampanjama.⁵⁹

Ukupan broj vojnika koje je Hunjadi mogao podići u trenutku sukoba sa Osmanlijama iznosio je 2400 Sikula, 100-600 Sasa te 1500 Vlaha. Ti odredi su bili većinom laka konjica, a samo su Sasi bili oklopljeni kao teška konjica. Njihov stil borbe je bio sličan onome osmanske konjice koji su bili opremljeni kopljem, kožnim oklopom ili pancirnom košuljom te s lukom i strijelama. Takva količina lake konjice je dozvoljavala Hunjadiju da iskoristi taktike i strategije nedostupne teško oklopljenim kršćanskim vitezovima.⁶⁰

Drugu skupinu lake konjice koja je sudjelovala u sukobima poslana su iz Srbije i Kneževine Vlaške. Njihova konjica je igrala ulogu vodiča dok je križarska vojska prolazila kroz njihove teritorije, no također je bila korisna zahvaljujući svome iskustvu protiv Osmanlija. Srbija i Vlaška kneževina su u to vrijeme služili kao tampon-države i one su također često sudjelovale u sukobima između ugarske vojske i Osmanlija pa čak i na objema stranama.⁶¹

Među ugarskim plemstvom nema sumnje da su se neki plemići borili pod barjakom kralja, no većina je obavljala svoju vojnu službu pod drugim barjakom. Barjak je označavao vojničku zastavu feudalca i pripadali su visokom plemstvu. Od kraja trinaestog stoljeća te „privatne vojske“ su se razlikovale po barjacima svojih zapovjednika i time su dobili svoj naziv banderija. Banderiji su već bili raspoređeni tijekom kasnog trinaestog stoljeća, no do križarskog pohoda 1443-1444. su prošli

⁵⁸ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 201-202.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 204.

⁶¹ Isto.

kroz nekoliko reformi.⁶² Banderija koju su osigurali grofovi i magnati Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva ostali su lojalni kralju Vladislavu, a činili su značajan dio vojnika 1443. Svaki banderiji je bio privatna vojska svjetovnog ili crkvenog magnata. Njihovu borbenu jezgru činili su teško oklopljeni vitezovi, a podršku su pružali i lako oklopljeni konjanici - strijelci. Dvije kraljevske banderije u bitci kod Varne (Banfij je nosio jednu zastavu a Stjepan Batory drugu), su bile sastavljene od plemenitih vitezova iz Poljske i Ugarske, te od plaćenih vojnika. Te banderije bi bile sačinjene od ukupno 4000 ljudi, većinom od teško oklopljenih i dobro naoružanih vitezova i njihove pratnje. Elitnu grupu tih vojnika činila je Vladislavova postrojba od 500 vitezova većinom poljskog podrijetla.⁶³

Osim navedenih odreda u križarskom su pohodu također sudjelovali i brojni dobrovoljci, većinom unovačeni od papinskog legata Cesarinija. Takvi vitezovi su bili različitih etničkih podrijetla te su dolazili iz raznih kraljevstva. Mnogi od tih vitezova su dolazili sa svojim pratnjama i slugama na pohod.⁶⁴

Križarska vojska se također sastojala od čeških plaćenika koji su koristili ratna kola (*wagenburg*) u kombinaciji sa svojim pješaštvom, konjicom i korištenjem vatrenog oružja. Bojna kola koja su se koristila kao mobilne utvrde, nanijele bi teške gubitke svakom protivniku koji bi ih direktno napao. Takve vojne taktike su prvo koristili husiti u Husitskim ratovima. Jan Žižka, češki general koji je sudjelovao u Husitskim ratovima je bio slavan po takvoj taktici ratovanja. Žižka je koristio taktiku *wagenburga* primarno zbog njegovog straha križarske teške konjice koja je do tada još uvijek dominirala bojnim poljem u zapadnoj Europi. Tijekom tih ratova taktike koje su koristili husiti su bile jako uspješne protiv tradicionalne križarske vojske sa teškom konjicom u direktnim napadima na *wagenburg*.⁶⁵ Vladislav je koristio te plaćenike i u svojim sukobima za ugarsko-hrvatsku krunu. Šesto bojnih kola je bilo korišteno tijekom kampanje 1443. Također je Hunjadi dao izgraditi i naoružati dodatna kola s potrebnim topništvom i drugim naoružanjem koje mu je trebalo tijekom kampanje. Kola su također bila korištena da drže namirnice potrebne križarskoj vojsci da ne izgladni tijekom pohoda. To je omogućilo križarima daljnje kretanje dublje u Osmansko Carstvo iako je već započela zima. Broj kola koji su bili korišteni za borbu

⁶² Rady, Nobility, Land and Service in Medieval Hungary, 2000., 147.

⁶³ Jefferson, The Holly Wars, 2012., 205.

⁶⁴ Beheim. Citrano prema: Imber, The Crusade of Varna, 172.

⁶⁵ Turnbull, The Hussite Wars, 2004., 23-24.

naspram onih koji su nosili namirnice je bio u omjeru 2:3 tako da je ukupan broj kola na kampanji bio oko 1000. Husiti su koristili *wagenburg* kojim su od 200 borbenih kola branili do 7000 vojnika i brojne jedinice konjanika od neprijateljskih napada.⁶⁶ Veliki problem *wagenburga* nije bio u nabavljanju potrebnih kola za borbu već u dovoljnoj količini istreniranih trupa koje bi ih koristili. Prosječna ratna kola bi trebala imati 18-21 vojnika da bi taborska formacija bila uspješna. Pošto su križari koristili do 600 takvih ratnih kola možemo pretpostaviti da je bilo potrebno do 12 000 vojnika da ih koriste, broj koji Hunjadi i Cesarini nisu mogli regrutirati.⁶⁷

Jedna od najistaknutijih karakteristika husitskog ratovanja i *wagenburg* taktike je bila uporaba vatrenog oružja. Razvoj tabora kao učinkovitog oružja ovisio je o ranom vatrenom oružju, a tabor je predstavljao efektivnu taktičku uporabu pokretnog topništva u povijesti. Prosječna kola sadržavala su zajedno nekoliko samostrijelaca, helebardara i dva arkebuzira. Svaka peta kola su bila naoružana topom, a na svakom 25. kolu je bila i jedan veliki top kojeg je trebalo vući i do šest konja.⁶⁸ Ovi veći topovi bili su od posebne koristi 1444. kada je križarska vojska napala i uništila nekoliko osmanskih utvrda. Hunjadi je naredio da se u Braşovu i drugim gradovima Transilvanije proizvedu topovi i potrebno streljivo za kampanju. Uključivanje bojnih kola u križarsku vojsku je bilo veoma skup napor.⁶⁹

⁶⁶ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 206.

⁶⁷ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 207.

⁶⁸ Durdik. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 206-207.

⁶⁹ Jefferson, *The Holly Wars* 2012., 208.

Prilog 1. Husitski tabor Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Varna#cite_ref-4

(preuzeto 9.12.2020)

VI. Strategije i taktike osmanskih i križarskih vojski

Kako bi razumjeli način na koji su osmanske vojske uspješno vodile ratove protiv križarskih, trebamo analizirati kakve su strategije i taktike koristili protiv križara. Osmanlije su preferirali bitke gdje su imali brojčanu nadmoć nad križarskim silama, to im je bila velika korist jer su križarski vitezovi bili bolje naoružani i oklopljeni od osmanskih, uključujući i sultanove elitne trupe. No brojčana nadmoć nije uvijek bila moguća te nije bila jedina stvar na koju su se Osmanlije oslanjali da bi pobijedili. Važno je napomenuti da su osmanske vojske u tom periodu bile dobro vođene i da su brojni osmanski zapovjednici imali dobro razumijevanje o umjetnosti ratovanja pa je osmanska vojska bila više nego sposobna izvoditi kompleksne manevre, strategije i taktike što im je općenito dalo veliku prednost nad križarskim vojskama.⁷⁰

Na bojnome polju konjica je mogla igrati ključnu ulogu, pogotovo u slučajevima uspješnih juriša i dobro koordiniranih lažnih povlačenja uz podršku pješastva. Uloga konjice kod Osmanlija je bila slična nomadskoj konjici, a razlikovala se od teško oklopljene konjice vitezova.⁷¹ Konjica je trebala slomiti koheziju neprijateljeve formacije, time bi neprijateljeva vojska postala malo više od naoružane rulje koja je bila veoma ranjiva i gotovo beskorisna za nastavak borbe. Uloga teške konjice je bila prvo odjahati na pravu poziciju od kuda bi mogla galopirati do neprijateljeve linije. Oprema teške konjice, koplje, teški oklop koji je pokrivaio konja i konjanika, te velika sila koju bi grupa takvih konjanika proizvela je bila zastrašujuća. Glavni cilj takve konjice je bio više nalik „igri kukavice“ nego stvarni udarac na neprijateljevu liniju, a u slučaju kad neprijateljske linije počinju pucati zbog panike, tada je konjica mogla iskoristiti rupe u liniji da slomi koheziju cijele formacije i dovesti bitku do brzog svršetka.⁷²

Osmanska konjica je izbjegavala frontalni sukob s često bolje opremljenim i oklopljenim kršćanskim vitezovima.⁷³ Laku konjicu su koristili kako bi namamili pojedinačne vitezove iz svojih formacija dok bi ih napadali s boka, straga ili ih potpuno opkolili. Jedan od načina na koji su osmanske vojske mamili vitezove iz

⁷⁰ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 209.

⁷¹ Keen, *Medieval Warfare*, 1999., 193.

⁷² Hall, *Weapons and Warfare in Renaissance Europe*, 1997., 12-13.

⁷³ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 211.

formacije je bila takozvana taktika lažnog povlačenja. Osmanska konjica bi isprovocirala vitezove u neorganizirani napad i time ih namamila u zamku gdje bi vitezovi bili okruženi i poraženi. Da bi sigurno koristili ovu taktiku Osmanlije su se morali osloniti na brzinu i izdržljivost svojih konja, kao i na zapanjujući stupanj komunikacije, zapovijedanja, kontrole i discipline.⁷⁴ Korištenjem signalnih uređaja, uspjeli su prevladati velik rizik gubitka kohezije na svojoj strani. Osmanska vojska je isticala važnost komunikacija kroz lanac zapovjedništva. Sultan koji se nalazio u svojem taboru blizu bojišta je koristio svoj odred Čaušara kako bi slao naredbe i primao informacije o stanju na bojnome polju.⁷⁵

Postoje dokazi da Osmanlije nisu u potpunosti izgubili komunikaciju sa svojim trupama čak i kada bi pobjegli s bojišta. Pri povratku sa svoje vojne kampanje u Transilvaniji 1442. Şehabeddin je bio napadnut od strane Hunjadia dok je njegova vojska prelazila Dunav. Nakon što su se povukli s bojišta, čekali su na krilima, hoće li se ili neće ponovno priključiti borbi. Na kraju im je Şehabeddin odbio pomoći i pobjegao preko rijeke. Slična situacija dogodila se i kod Varne, samo sa suprotnim ishodom. Nakon što su oba krila konjice pobjegli, mnogi od njih nisu u potpunosti napustili bojno polje već su se ponovno pridružili borbi nakon vijesti o Vladislavovoj smrti.⁷⁶

Križarske vojske koje su se sukobljavale s Osmanlijama 1443. i 1444. su pokazale znatnu razinu organiziranosti i discipline. Korištenje husitske ratne taktike bojnih kola koji su formirali *wagenburg* je dobar primjer takve discipline. Kako bi takva formacija uspjela, stotine kola je trebalo postaviti u formaciju zida. Važno je bilo da neprijatelj napadne takvu formaciju direktno kako bi branitelji kola mogli iskoristiti arkebuze, rane topove i druge projektele da nanesu teške gubitke neprijatelju.⁷⁷ Kako bi namamili neprijatelja na direktan napad na *wagenburg* koristili su laku konjicu koja je provocirala protivnika na sličan način kao i Osmanlije. Nakon što bi neprijatelj pretrpio teške gubitke u svom pokušaju da zauzme *wagenburg* konjica bi izašla iz zaštite kola i dotukla slabo organizirane i oštećene redove neprijatelja. U slučaju da se neprijateljeve formacije organiziraju, laka konjica bi se vratila nazad iza zaštite kola i proces bi se ponovio. Primjer takve taktike protiv Osmanlija je bila bitka kod

⁷⁴ Mihalović. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 211.

⁷⁵ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 212.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ Turnbull, *The Hussite Wars*, 2004., 38-39.

Kunovice 1443. gdje se vidjela dobra organizacija i disciplina osmanske vojske koja nije napala tabor. Najbolje rješenje da se porazi tabor (sve dok se nisu razvili moćni topovi koji su mogli raznijeti drvena kola) bilo je samo okružiti ga i opsjedati kao što bi se to učinilo kod obične tvrđave. To je upravo ono što su Osmanlije učinili kod Varne nakon glavne bitke i što su učinili još bolje, četiri godine kasnije u Drugoj bitci kod Kosova.⁷⁸

Osmanska vojska u ovome periodu je bila daleko od nepobjedive sile te je važno spomenuti da je teško opremljena i naoružana križarska vojska kod Varne skoro pobijedila trostruko brojnijeg neprijatelja.⁷⁹ Kada se križarska vojska uspješno borila kao dobro organizirana vojska, nanijela je Osmanlijama teške gubitke te je bez sumnje bila velika prijetnja. Čak i osmanski zapisi često slave teške oklope koje su nosili vitezovi, govoreći kako je njihov oklop bio veliki problem za osmanske vojnike. Osmanski zapisi spominju da tijekom bitke kod Zlatice, njihove strijele nisu imale nikakav učinak na teški oklop vitezova. Tijekom same bitke i Hunjadi i Vladislav su bili pogođeni strijelama no zbog njihovog teškog oklopa nijedan od njih nije bio teže ranjen.⁸⁰

Osmanlijama je prikupljanje informacija o neprijateljevoj vojsci prije sukoba bila ključna za pobjedu. Taj su zadatak povjerali izvidničkim odredima. Hunjadi je koristio svoju laku konjicu kao izvidnicu no također i kao napadačku silu koja je lovila osmansku izvidnicu. Hunjadi je također koristio lokalne regrute kao izvidnicu zbog njihovog znanja o terenu. Nakon što bi uspio locirati neprijateljeve položaje, Hunjadi bi prikupio svoju konjicu i porazio raštrkanu neprijateljevu izvidnicu. Tom taktikom Hunjadi je uspio poraziti osmansku konjicu u brojnim sukobima. 1443. koristio je Bugare koji su prebjegli u ugarsku vojsku kao napredni izviđački odred, a u Srbiji je imao pomoć od Brankovića i njegovih konjanika.⁸¹ U Vlaškoj, pa čak i kod Varne, iskoristio je znanje lokalnih Bugara i Vlaha kao vodiče. Križarska laka konjica je bila od velike koristi i u bitci kod Varne, gdje je imala više uspjeha u sukobu sa osmanskim konjicom od teške konjice Sasa, što ne znači da je križarska teška konjica bila beskorisna ili bespomoćna. Na križarskom desnom boku koji se sastojao od značajnih količina teške konjice, Osmanlije su bili uspješni i porazili nekoliko

⁷⁸ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 214.

⁷⁹ Hall, *Weapons and Warfare in Renaissance Europe*, 1997., 37.

⁸⁰ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 221.

⁸¹ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 218.

banderija. Ipak, dvije kraljeve banderije pod zapovjedništvom Hunjadija i Vladislava su izdržali izuzetno dobro tijekom cijele bitke. Disciplinom, učinkovitim zapovjedništvom i kontrolom uspjeli su izbjeći provokacije i taktike lažnog povlačenja.⁸²

⁸² Gazavât. Citirano iz: Imber, *The Crusade of Varna*, 95.

VII. Vojna kampanja 1443.

Planovi za uspješan križarski pohod 1443. oslanjao se na uspjeh Karamana kako bi namamio osmansku vojsku u Anatoliju dok križarska flota blokira Bospor i Dardanele onemogućavajući Osmanlijama da suzbiju križarsku vojsku. U proljeće 1443. bizantski car Ivan VIII. je nagovorio Ibrahim-bega II. da napadne Murata.⁸³ Kampanja je bila brutalna i kratka, no pošto križarska flota nije bila još izgrađena križari nisu uspjeli iskoristiti priliku da blokiraju tjesnac, dok su Osmanlije porazili Karaman.⁸⁴ Križarska vojska je započela svoj napad u jesen i htjela je iskoristiti element iznenađenja, napadajući u neočekivano vrijeme da bi postigla nekakve uspjehe u pohodu. Dunav je prešla sredinom listopada pod vodstvom kralja Vladislava uz pratnju Ivana Hunjadija i Đurđa Brankovića.⁸⁵ Prvi cilj križarske vojske bio je potiskivanje osmanskog utjecaja iz Srbije. Tijekom ranih faza ove kampanje formacije tabora su bile vrlo efikasne protiv Osmanlija koji su se po prvi put susreli s njima i garantirala je zaštitu križarima u slučaju povlačenja. Osmanlije su odlučili koristiti taktiku „spaljene zemlje“ kako bi onesposobili križarima lokalne resurse i usporili njihov napredak.⁸⁶

Rani križarski uspjeh je motivirao Vladislava, Hunjadia i Cesarinija da krenu prema Edirne, osmanskoj prijestolnici. Murat je znao da ako se križarska vojska uspije probiti kroz planinske lance ništa ih neće zaustaviti u napadu na osmansku prijestolnicu. Isa-beg Evrenosoğlu, jedan od iskusnijih osmanskih vojskovođa koji je također već imao iskustva u borbi s Hunjadijem, savjetovao je Murata da se sukobe s križarskom vojskom u planinama gdje će zauzeti snažnu defenzivnu poziciju.⁸⁷ Križarske i osmanske sile su se sukobile kod Zlatice 12. prosinca 1443. Nekoliko dana Hunjadi je sa svojom konjicom pokušavao namamiti osmansku vojsku da napuste svoju dobru poziciju, no Murat je održao visoku disciplinu među svojim vojnicima.⁸⁸ Kada je glavni dio križarske vojske pod vodstvom Vladislava stigla do klanca, križari su pokušali silom probiti osmanske obrambene pozicije ali bezuspješno. Zbog terena križari nisu mogli povesti ratna kola u klanac te su ih

⁸³ Imber, *The Crusade of Varna*, 2006., 16.

⁸⁴ Imber, *The Ottoman Empire*, 2003., 25-26.

⁸⁵ Imber, *The Crusade of Varna*, 2006., 16.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 343.

⁸⁸ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 346.

morali ostaviti na ulazu u klanac. Nakon neuspješnog frontalnog napada Vladislav i Hunjadi odlučili su se na polako povlačenje. Sljedeće jutro dok se križarska vojska povlačila osmanska konjica ih je gađala strijelama. Hunjadi je sa svojim trupama štiti povlačenje vojnika koji su se spuštali natrag do ulaza u klanac gdje su postavili svoje tabore u obrambenu poziciju. Osmanska vojska se spremala napasti tabor, no Murat uz savjet svog vojskovođe Turahan-bega zaustavlja svoje trupe na vrijeme.⁸⁹ Na sreću za križare tijekom povlačenja uspjeli su poraziti manju osmansku vojsku koja ih je progonila u bitci kod Kunovice.

Križarski pohod 1443. nije uspio postići svoj cilj istjerivanja Osmanlija iz Europe. Ipak, vojska je ostvarila nekoliko važnih pobjeda, kao što su bile bitke kod Niša, Aleksinca i Kunovice. Najznačajniji sukob na Zlatici nije bio trijumf ni za jednu stranu, već je završio neriješeno. Iako križari nisu uspjeli silom ući u ravnicu Edirne, osmanski plan o uništenju vojske u povlačenju je također bio neuspješan. Ipak, križarsko povlačenje do sigurnog teritorija je imalo teške posljedice na vojsku koja je trpjela stalne napade tijekom povlačenja. Obje strane su naučile važne lekcije o neprijatelju. Za križare, ključ uspjeha 1443. je bila činjenica da se osmanska vojska nije uspjela mobilizirati na vrijeme što je uspjelo donekle negirati razočaravajući nedostatak prisutnosti flote kako bi se blokirao tjesnac. Vojska Rumelije je bila spora i nesklona okupljanju tijekom zime, a provincijska konjica Anatolije se nije uspjela mobilizirati na vrijeme.

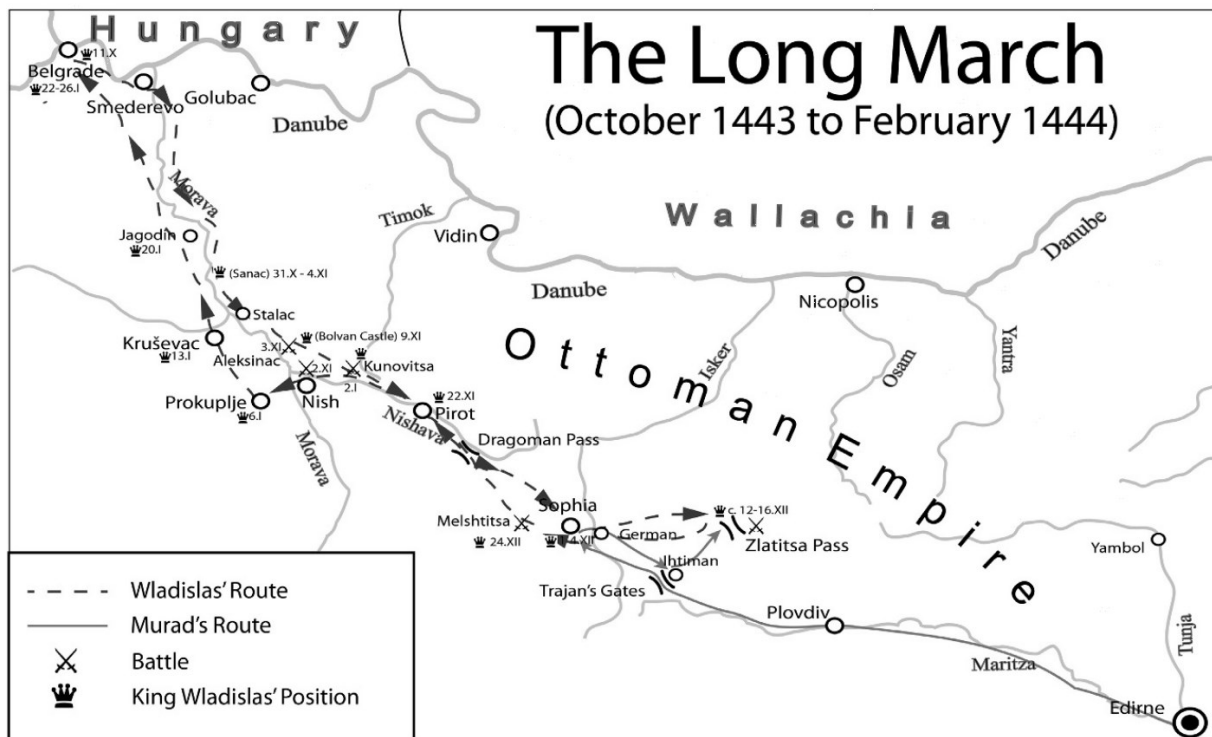
Veliki problem križarske vojske je bio u komunikaciji između kopnenih trupa, flote, Bizanta i Karamana, zbog čega je bilo praktički nemoguće koordinirati napad na Osmanlijsko Carstvo. Naposljetku možemo zaključiti da je križarski pohod 1443. bio vojni neuspjeh, a jedina pozitivna strana pohoda je bila povratak kneževine Srbije pod upravu Đurđa Brankovića. Pošto je Srbija odbila sudjelovati u daljnjim kampanjama protiv Osmanlija možemo reći i da je taj cilj bio ograničenog dosega. Ipak križarski pohod je podigao reputaciju kralja Vladislava i Ivana Hunjadija koji su opisali svoju kampanju kao veliki uspjeh.⁹⁰ Pritom su zataškali neuspjeh kod Zlatice, kritizirajući svaku glasinu koja nije podupirala njihovu priču.⁹¹

⁸⁹ Gazavât. Citirano prema: Imber, *The Crusade of Varna*, 62.

⁹⁰ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 357-358.

⁹¹ Imber, *The Crusade of Varna*, 2006., 17.

Brojni kršćanski kraljevi su čestitali Vladislavu i njegovoj pobjedi protiv nevjernika. Pisma i izaslanstva stigla su od vladara Francuske, Engleske, Španjolske, Burgundije i gradova-država Italije kako bi čestitali kralju i potaknuli ga na drugu ekspediciju. Habsburgovci nisu bili zadovoljni Vladislavovim uspjehom. Jedna od metoda koja se koristila za suzbijanje Vladislavove slave i odgovarajućeg povećanja njegovog autoriteta bila je širenje glasina da su te dvije pobjede bile u potpunosti Hunjadijeve, sugerirajući da je kralj odigrao manju ulogu.⁹²

Prilog 2. Pohod križara tijekom kampanje 1443.

Izvor: Jefferson, The Holly Wars, 2012., 297. (preuzeto 8.12.2020.)

⁹² Jefferson, The Holly Wars, 2012., 368-369.

VIII. Kampanja 1444.

Nakon povratka sa svoje ekspedicije Vladislav se fokusirao kako bi osigurao svoju vlast u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Vladislav je svojim dekretom htio stabilizirati stanje u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu koje je nedavno prošlo kroz građanski rat. Ono što je zanimljivo u vezi s dekretom je nedostatak bilo kakvog spomena druge ekspedicije. Mnogi lokalni plemići su podržavali pregovore o miru s Osmanlijama. Osmanski sultan Murat II. također je tražio mir s Vladislavom. Murat je bio čak spreman vratiti Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu sve teritorije koje su izgubili nakon bitke kod Nikopolja 1396. Pridobio je Đurđa Brankovića nakon što mu je obećao da će mu vratiti oduzetu zemlju i osloboditi sinove. Time je srpski despot postao glavni zagovaratelj mira. Poljski izaslanici zatražili su od kralja mir i povratak u Poljsku.⁹³ Glavni protivnici mira bili su papa Eugen IV. i njegov legat Cesarini.⁹⁴ Usprkos tome Vladislav je ipak dogovorio mirovni sporazum s Osmanlijama. Murat je smatrao da tim mirom može ponovo obratiti pozornost na Ibrahim-bega II. koji je nastavio s napadima u veljači 1444. Nakon što je uspješno riješio taj problem Murat je smatrao Carstvo sigurnim za svoju abdikaciju u korist svog drugog sina Mehmeda. Time je namjeravao izbjeći novi građanski rat za osmansko prijestolje nakon svoje smrti.⁹⁵

Iako je mirovni ugovor bio od velike koristi za osmansku i ugarsku stranu, druge sile nisu imale korist njega. Papa Eugen uz podršku drugih kršćanskih vođa, nagovarao je Vladislava da prekrši mirovni ugovor s nevjernikom smatrajući ga nevažećim.⁹⁶ Bizant je također nagovarao kralja da napadne, jer su smatrali da su Osmanlije sada ranjivi. Glavnu ulogu odigrao je Cesarini koji je obećao Vladislavu podršku flote ako krene na drugi pohod. Legat je također smatrao da su Bizantinci i Skenderbeg već poduzeli vojne akcije protiv Osmanlija i da je sada vrijeme da on izvrši odlučujući napad protiv nevjernika.⁹⁷ Važan razlog za novu ekspediciju je bila križarska flota koja je napokon bila spremna da obavi svoju dužnost i blokira Bospor i Dardanele, čime bi onemogućio osmanskoj vojsci iz Anatolije prelazak preko

⁹³ Długosz. Citirano prema: Jefferson, *The Holy Wars*, 380.

⁹⁴ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 381.

⁹⁵ Inalcik, *The Ottoman Empire*, 2001., 28.

⁹⁶ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 381.

⁹⁷ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 384.

tjesnaca. Uspješna kampanja bi puno značila kralju Vladislavu jer bi pobjedom protiv vjerskog neprijatelja stekao veliki prestiž čime bi legitimizirao svoju vlast nad Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom.⁹⁸

Dana 24. travnja 1444. Vladislav se pripremao voditi novi križarski pohod ali u isto vrijeme je slao svog diplomata Stojka Gizdanića u Edirnu kako bi dovršio pregovore mira s Osmanlijama. Pregovori su trajali do 12. svibnja. Osmanlije su dobili nazad vrijedne taoce koji su bili uhvaćeni od strane križara tijekom prijašnje kampanje dok su morali vratiti utvrde Smederovo i Golubac Đurđu Brankoviću, te mu vratiti njegova dva sina koji su ranije bili taoci u osmanskome dvoru. Knez Vlad II. Vlaški je postao osmanskim vazalom no nije bio primoran odlaziti na sultanov dvor.⁹⁹

Križarska vojska koja se okupila u rujnu bila je mnogo manja nego što se očekivalo. Moral vojnika je bio znakovno niži nego godinu dana ranije, a raspoloživih resursa bilo je manje.¹⁰⁰ Bilo je pokušaja da se unovači do 2000 poljskih plaćenika no ta grupa nije se stigla pridružiti ekspediciji.¹⁰¹ Andreas de Pallatio koji je osobno sudjelovao u križarskom pohodu nam daje opis kraljeve vojske. Bila je sačinjena od 16 000 ljudi i 2000 bojnih kola, od kojih je samo dio bio opremljen za bitku u taborskoj formaciji.¹⁰² Usprkos papinskim diplomatskim pokušajima da stvori veću koaliciju kršćanskih država, sve je bilo uzalud jer niti jedna druga država nije htjela pridružiti vojnom pohodu. Slaba podrška je došla i od balkanskih zemlja. Đurađ Branković nije htio prekršiti povoljan mir koji je imao sa Osmanlijama. Određena pomoć je došla od vlaškog kneza Vlada II. koji je osobno slijedio križarsku vojsku do Nikopolja. Hunjadi je bio po drugi put postavljen kao vojni zapovjednik ekspedicije te je nosio titulu *supremus capitaneus armorum et dux militiae exercitus christianissimi regis Hungariae*.¹⁰³

Situacija u osmanskoj prijestolnici je bila problematična tijekom tog razdoblja. Muratova abdikacija je značila da je Carstvo bilo pod vlašću mladog i neiskusnog princa Mehmeda. Za to vrijeme se u Edirne širila hereza te je također izbio požar 22. rujna. Kako bi situacija bila još gora Bizant je oslobodio osmanskog pretendenta

⁹⁸ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 385.

⁹⁹ Imber, *The Crusade of Varna*, 2006., 23.

¹⁰⁰ Długosz. Citirano prema: Jefferson, *The Holy Wars*, 424.

¹⁰¹ Dąbrowski. Citirano prema: Jefferson, *The Holy Wars*, 424.

¹⁰² Jefferson, *The Holy Wars* 2012., 425.

¹⁰³ Isto.

Orhana.¹⁰⁴ Bizant je vodio takvu politiku već dulje vrijeme kako bi držao Osmanlije zauzetima unutarnjim sukobima te kako bi mogli postaviti svog favorita na prijestolje Carstva i osigurati si svoju budućnost.

Križarska vojska se okupila kod Oršava te je 22. rujna prešla Dunav. Prva velika meta im je bio Nikopolj do kojeg su stigli 19. listopada.¹⁰⁵ Utvrda je bila dobro branjena, a križarska vojska nije bila u stanju probiti zidine. Nakon neuspješne opsade okupljeno je ratno vijeće kako bi se dogovorili oko sljedećeg poteza. Brojni mađarski plemići su tražili od Vladislava povlačenje pošto se neprijatelj već počeo organizirati protiv daljnjih križarskih napada. Vlad II. je također pokušavao nagovoriti kralja da se povuče zbog brojčane nadmoći Osmanlija.¹⁰⁶ Glavni argument za nastavak pohoda je bila vijest da je križarska flota uspješno blokirala bosporski tjesnac što je ohrabrilo Vladislava, Hunjadija i Cesarinija da nastave s pohodom. Vlad se nakon te odluke odlučio vratiti u Vlašku no ostavio je sa kraljem 4000 svojih konjanika pod vodstvom svog sina Mircee II.¹⁰⁷

Vojska je krenula južno od Nikopolja sljedeći rijeku Osam. Njihov plan je bio prijeći prijevoj Šipka te nastaviti svoj marš kroz Staru Zagoru. Ono što križari nisu tada znali je da se osmanska vojska već pripremala za njihov dolazak i da je Murat uspješno prešao tjesnac.¹⁰⁸ Pritom su mu pomogli genoveški brodovi.¹⁰⁹ Genova je tada bila u dobrim odnosima s Osmanskim Carstvom, pribojavajući se uspješnosti križarskog pohoda. Ukoliko bi Mletačka Republika zadobila kontrolu nad Galipoljem, a samim time i ulazom u Crno more, bili bi ozbiljno ugroženi genoveški trgovački interesi. Drugi veliki razlog Muratovog uspjeha je bilo topništvo postavljeno na liticama uz tjesnac koje je moglo bombardirati križarske brodove i onemogućiti im potpunu blokadu tjesnaca.¹¹⁰

¹⁰⁴ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 426.

¹⁰⁵ Jefferson, *The Holy Wars* 2012., 428-430.

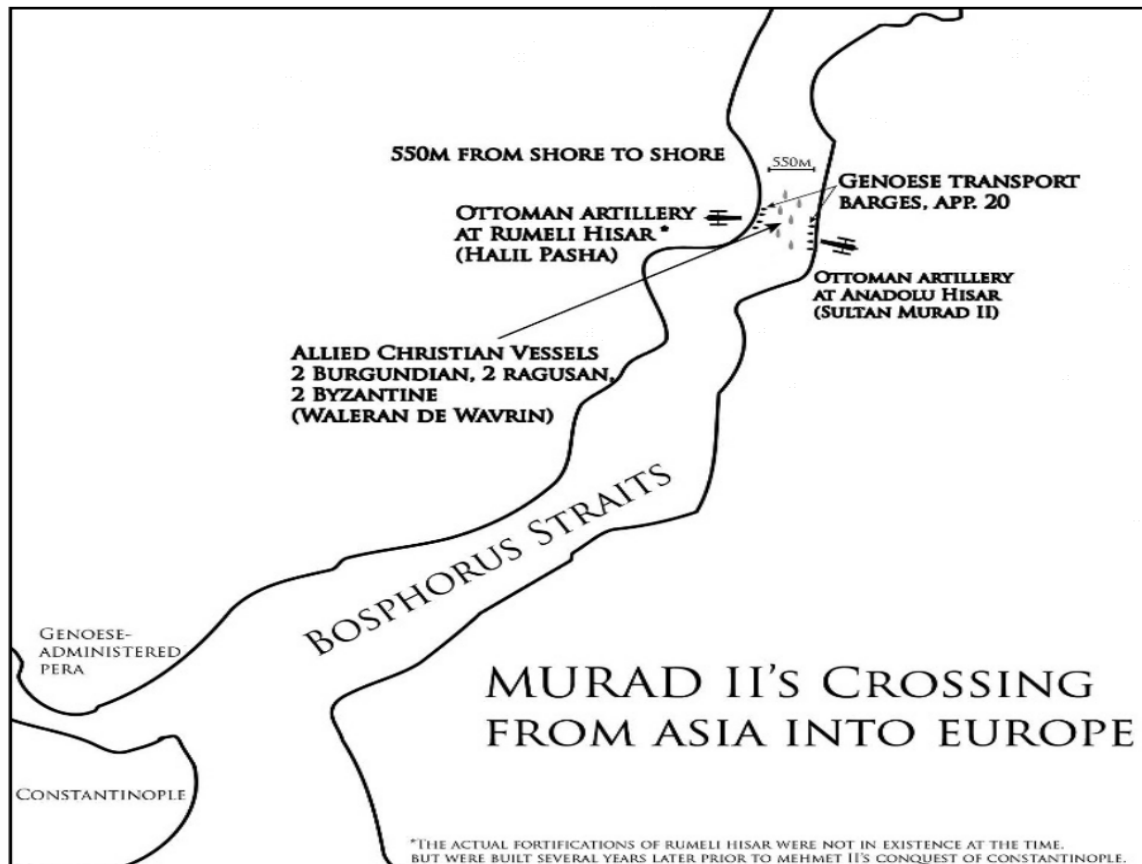
¹⁰⁶ Gazavât. Citirano prema: Imber, *The Crusade of Varna*, 82.

¹⁰⁷ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 431.

¹⁰⁸ Gazavât. Citirano prema: Imber, *The Crusade of Varna*, 82.

¹⁰⁹ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 440-441.

¹¹⁰ Isto.

Prilog 3. Murat prelazi tjesnac

Izvor: Jefferson, The Holly Wars, 2012., 437. (preuzeto 8.12.2020.)

Još uvijek pod dojmom da je Murat „zapeo“ u Aziji i da flota čuva tjesnac, križari su brzo marširali prema jugu u pokušaju da prijeđu Balkan preko prijevoja Šipke. Jednom kad bi se probili kroz planinski lanac imali bi otvoren put do Edirne. Sljedeći cilj za križare je bila utvrda Veliko Trnovo. Kako bi brzo osvojili tu utvrdu križarski vođe su poslali prethodnicu s opremom za opsadu.¹¹¹ Zauzimanje utvrde je bilo važan potez za križare ako su željeli proći kroz planinski prijevoj bez da budu napadnuti s leđa. Obrana Trnova i blokiranje prolaza kroz prijevoj bili su važan strateški uspjeh za Osmanlije.¹¹² Nakon neuspješne opsade križari su ponovno okupili ratno vijeće te su odlučili krenuti istočno prema Šumenu. Križari su također promijenili strategiju. Ranije su htjeli izbjeći teško utvrđena područja te opsjedati utvrde samo kad je bilo apsolutno potrebno, a sada su odlučili namjerno napasti

¹¹¹ Imber, The Crusade of Varna, 2006., 83.

¹¹² Jefferson, The Holly Wars, 2012., 444.

brojne utvrde iako ih je takva strategija koštala resursa i ljudstva. Razlog je bio usko povezan s Ukazom iz Nrema koji je bio objavljen nakon neuspješne opsade kod Trnova. Ukaz je garantirao sigurnost svim osmanskim garnizonima u utverdama te regije ako napuste svoje položaje i povuku se do Galipolja. Ukaz je bilo psihološko oružje koje je Vladislav htio iskoristiti kako bi ubrzao kretnju svoje vojske, najvjerojatnije jer je tada križarska vojska dobila informaciju da je Murat sa svojom vojskom uspio prijeći tjesnac.¹¹³ Vođe križarske vojske su odlučili krenuti prema obalnom gradu Varni.

Nakon što su križarske vođe saznali o Muratovom uspjehu u prijelazu tjesnaca bili su ostavljeni s malo opcija. Povlačenje nije bilo na njihovom umu jer bi to značilo poraz i sramotu. Vladislav je već prekršio povoljni mir s Osmanlijama, a jedina mogućnost je bila nastaviti naprijed. Varna je bio obalni grad na Crnom moru gdje bi se križarska vojska mogla povezati s flotom čime bi dobili dovoljno zaliha nastavak kampanje.¹¹⁴ U međuvremenu, Murat je napustio Jambol i 4. studenog se je pridružio s osmanskom vojskom u Rumeliji koja je bila pod vodstvom Şehabeddina. Dok su Osmanlije napredovali prema sjeveru križari su stigli skoro do obale. Lokalni garnizon kod Varne se predao pred križarskom vojskom te je grad odmah pao u njihove ruke.¹¹⁵

¹¹³ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 445.

¹¹⁴ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 446.

¹¹⁵ Jefferson, *The Holy Wars*, 2012., 451-453.

IX. Bitka kod Varne

Dana 9. studenog 1444. osmanska vojska je stigla do polja gdje će se odvijati bitka, udaljeni samo 7 kilometara od položaja križarske vojske. Obje su strane postavili noćnu stražu te su bili sigurni da će sljedećeg dana doći do odlučujuće bitke. Križarska vojska, nakon što je primijetila osmansku vojsku sa sultanovim barjakom održali su svoje zadnje ratno vijeće. Prema izvorima Hunjadi je bio glavni zagovarač za otvoreni okršaj, a pošto je križarska vojska bila postavljena između Osmanlija i mora izgledalo je da drugog izbora nema. Same zidine grada su davale malo zaštite, a križari nisu imali dovoljno resursa za dugotrajnu opsadu, a ni flota nije bila na vidiku. Također možemo pretpostaviti da su Hunjadi, Vladislav i Cesarini bili uvjereni u svoju pobjedu.¹¹⁶ Brojčano gledajući križarska vojska je krenula na pohod sa 16 000 vitezova, plaćenika i raznih drugih križara. Gledajući osmanske izvore oni su uspješno okupili vojsku koja se sastojala od 30 000-40 000 vojnika iz Anatolije, 7000 iz Rumelije i još brojne regrute koji su ukupno činili vojsku od 60 000 ljudi.¹¹⁷

Sljedeće jutro osmanska vojska se postavila u bojne formacije. Osmansko desno krilo je bilo pod zapovjedništvom beglerbega Anatolije, te sultanovog zeta Güyeğü Karaca bin Abdullah-paše. Iza njegovih trupa su bili postavljeni vojnici pod zapovjedništvom Sulejman-bega. Na rubu desnog krila je bio postavljen Isa-beg Evrenosoğlu koji je vodio svoje serahore s ciljem da opkoli križarsku vojsku na suprotnom krilu. Ukupna snaga osmanske vojske na desnom krilu je bila između 20 000 i 22 000 spahija i serahora, pod Karacevim zapovjedništvom. Glavna prepreka toj vojsci u opkoljavanju križara s njihove lijeve strane je bila močvarno područje i jezero.¹¹⁸

Osmansko lijevo krilo je bilo pod zapovjedništvom beglerbega Rumelije Şehabeddin-paše. Pored njegove formacije bio je Mehmed-beg. Na osmanskoj krajnjoj lijevoj strani je bio postavljen Davud-beg koji je imao cilj nadmudriti križare i opkoliti ih s njihove desne strane. Vojska pod kontrolom Şehabeddin-paše je bila primarno konjica koja je brojila oko 19 000 ljudi. Murat je vodio glavnu grupu azapa i

¹¹⁶ Jefferson, The Holly Wars, 2012., 455.

¹¹⁷ Tallett, Trim, European Warfare, 2010., 143.

¹¹⁸ Jefferson, The Holly Wars, 2012., 456.

janjičara, a njegov položaj tijekom rane faze bitke najvjerojatnije je bio na brdu preko kojeg je mogao promatrati tijek bitke. Osmanska vojska se polako spuštala niz uzvisinu do otvorenog polja gdje je konjica mogla bolje manevrirati, a pješadija postaviti u borbene položaje. Azapi, janjičari i sultanova konjica su ostali u rezervi.¹¹⁹

Hunjadi kao vrhovni zapovjednik križarske vojske je bio zadužen za njezino organiziranje. Jezero kod Varne je služilo kao dobra zaštita križarskom lijevom krilu. Tamo je Hunjadi odlučio postaviti svoje najiskusnije vojnike koji su bili sastavljeni od lake konjice, koja je bila sposobna obraniti se od osmanskog napada i izvoditi brze protunapade. Na tom krilu Hunjadi je postavio pet banderija: transilvanski odredi i Sikuli koji pod vodstvom Tomasa Székelya, nakon njih Hunjadijevi osobni odredi i trupe Mihaela Szilágija. Na desnom kraju lijevog krila je bila postavljena banderija pod vodstvom Ivana Orzoca.¹²⁰

Centar križarske vojske je bio sastavljen od dvije kraljevske banderije koji su brojili do 4000 vojnika, tamo se nalazio i kralj Vladislav sa svojom osobnom pratnjom koja je bila sastavljena primarno od teško oklopljenih vitezova.¹²¹

Desno krilo je također bilo sastavljeno od pet banderija i bilo je pod općim zapovjedništvom biskupa Ivana de Dominisa. Prvi banderij na desnom krilu je vodio Mircea koja se sastojala od njegovih 4000 vlaških konjanika. Drugu banderiju je vodio bosanski biskup Rafael, a treću mađarski plemić Simon Rozgonyi. Četvrta banderija je bila sastavljena od osobnih trupa Franje Thallocia. Zadnju banderiju na krajnjem desnom krilu su činili križari dragovoljci koji su bili pod vodstvom papinskog legata Cesarinija. Osim Vlaha, sve druge banderije su bile pretežito teško oklopljeni vitezovi koji su imali defenzivnu ulogu u bitci, primarno zbog neravnog terena na desnom krilu.¹²²

Iza križarskih formacija Hunjadi je postavio svoja borbena kola u ravnoj liniji koja su pratila tu formaciju.¹²³ Husitski tabor je bila defenzivna formacija koja se oslanjala na to da neprijatelj napadne tabor direktno kako bi imala maksimalni učinak, a pošto su Osmanlije već u prijašnjem sukobu pokazali da neće nasjesti na takvu

¹¹⁹ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 457-458.

¹²⁰ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 459.

¹²¹ Dąbrowski. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 460.

¹²² Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 460.

¹²³ Beheim. Citirano prema: Imber, *The Crusade of Varna*, 176.

zamku, Hunjadi je morao koristiti svoja kola na drugačiji način. Time što su kola bila postavljena iza križarskih linija, bila su u sposobnosti da štite leđa križarskim linijama u slučaju da osmanska konjica uspješno zaobiđe križare.¹²⁴

Tijekom ranih sati obje strane su se kretale na svoje pozicije. Plan Osmanlija je bio opkoliti križare i napasti ih straga, dok je križarski cilj bio prisiliti Osmanlije na direktan napad kroz centar polja čime bi osmanska brojčana prednost bila poništena. Osmansko lijevo krilo se moglo spustiti niz brdo i time dobiti priliku da opkoli križare s njihove desne strane, no osmansko desno krilo nije bilo u mogućnosti opkoliti križare s njihove lijeve strane zbog jezera.¹²⁵

Bitka je započela s osmanskim azapima koji su zasuli strijelama križare. Saski vitezovi, koji su bili pozicionirani na križarskom desnom krilu, reagirali su direktnim napadom na Osmanlije. Sasi su napali osmansku laku konjicu pod vodstvom Isabega. Osmanlije su nadmudrili vitezove opkolivši ih sa svih strana.¹²⁶ Saska teška konjica je bila nespremna i nesvjesna osmanskih sposobnosti i taktičke superiornosti i kao takva je lako pala u zamku.

Mihael Szilágyi koji je vodio glavni dio križarskih trupa na lijevom boku naredio je napad na osmansko desno krilo. Njegov napad bio je praćen napadom Hunjadijevih odreda i kao takav je imao dosta uspjeha zbog bolje kvalitete križara i same nesposobnosti Osmanlija da iskoriste svoju brojčanu nadmoć. Osmanlije su popuštali na svom desnom krilu i odlučili fokusirati svoje napade na lijevom krilu gdje je njihov prostor za manevriranje bio mnogo veći. Osmanlije su vidjeli najviše uspjeha u napadu na križarskom desnom krilu gdje je Davud-beg sa svojom konjicom uspio probiti križarske linije, a brojne križarske banderije su počeli padati. Križarske formacije su popuštale pod pritiskom. Četiri banderije koji su bili pod vodstvom Ivana de Dominisa, kardinala Cesarinija, Franka Thallocia i biskupa Egera su pretrpjeli teške gubitke pod jurišom Davud-bega i pobjegli južno prema jezeru.¹²⁷

Davud-beg je bio nakratko usporen kad je stigao do bojnih kola koja su bila postavljena iza križarskih linija. Hunjadi je dobio na vremenu da pošalje pojačanja od rezervnih dviju kraljevih banderija kako bi stabilizirao situaciju na svom desnom

¹²⁴ Dąbrowski. Citirano prema: Jefferson, The Holly Wars, 460.

¹²⁵ Jefferson, The Holly Wars, 2012., 461.

¹²⁶ Pehlivan. Citirano preko: Jefferson, The Holly Wars, 461.

¹²⁷ Pallatio. Citirano prema: Jefferson, The Holly Wars, 463.

krilu.¹²⁸ Pojačanja koja su bila poslana samo su nakratko oslabila osmansko napredovanje. Hunjadi je držao svoje rezerve u pričuvi dok nije bio potpuno siguran da su njegove križarske postrojbe lijevog krila nadjačale osmansko desno krilo. Osmansko desno krilo je gubilo koheziju, te se počelo raspadati pod teškim pritiskom križara. Spahije su na tom krilu pobjegli, što dovodi do potpunog kolapsa. Povlačenje osmanske konjice nije izgledalo kao lažno povlačenje jer se Karaca-beg, jedan od osmanskih zapovjednika na desnom krilu, nakon što je uvidio povlačenje svoje konjice, odbio povući i pogiba u borbi. Prema Jeffersonovom zaključku Osmanlije su smatrale njegovu smrt teškim gubitkom, što nam daje pretpostavku da bijeg spahija s bojišta nije bio planirano lažno povlačenje. Kolaps osmanskog lijevog krila je bilo ključan dio bitke jer je Hunjadi napokon mogao iskoristiti ostatke svojih rezervnih trupa da izvede protunapad na osmansko lijevo krilo.¹²⁹

Osmansko lijevo krilo je bilo pod teškim pritiskom nakon što je križarsko desno krilo dobilo pojačanja od dviju kraljevih banderija i pojačanja koja su stizala od križarskog lijevog krila nakon što se osmansko desno krilo „slomilo“. Şehabeddin-paša je bio prisiljen prizvati svoje azape i spriječiti kolaps na svom krilu. Kralj Vladislav i Ivan Hunjadi su tada osobno ušli u borbu „prsa u prsa“. Time su povisili moral križara i preuzeli inicijativu bitke u svoju korist.¹³⁰ Usprkos tim uspjesima Andreas de Pallatio nam napominje da je osmanska vojska bila daleko od poraza. Murat, vidjevši da je osmansko desno krilo u povlačenju i da je lijevo pod teškim pritiskom, šalje svoje azape i janjičare u borbu.¹³¹ Sultanovi janjičari i azapi su brojili oko 6000 do 8000 ljudi. Bili su vještiji i bolje opremljeni od ostatka osmanske pješadije.¹³² Križarska vojska, iako iscrpljena i oslabljena uspješno je natjerala osmansko lijevo krilo u bijeg s iznimkom Şehabeddina i Davuda i njihove osobne pratnje koju su se povukli do Sultanovog kampa. Križari su prvo iskoristili liniju vojnih kola kako bi se reorganizirali. Pallatio opisuje stanje iscrpljenih i ranjenih križara, uključujući Hunjadija. Križari su morali pretrpjeti još jedan nalet strijela prije nego što su se sukobili sa Sultanovim najvještijim trupama. Obje strane su se borile velikom žestinom. Borba se produžila do kasno poslijepodne što je dovelo do velikog umora na obje strane. Na osmanskoj strani je cijela provincijska konjica pobjegla. Janjičari i

¹²⁸ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 463.

¹²⁹ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., 464.

¹³⁰ Isto.

¹³¹ Pehlivan. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 465.

¹³² Pallatio. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 465.

azapi su pretrpili teške gubitke, a neki među njima su počeli i bježati s polja, a isto je vrijedilo i za križare. Tijekom takve bitke kralj Vladislav, vjerujući da može okrenuti situaciju ponovno u svoju korist, odlučio je krenuti u napad na osmanski kamp s nekoliko stotina vojnika iz svoje pratnje. Vladislavov cilj je bio dohvatiti Murata, zarobiti ga ili ubiti i time uništiti moral janjičara.¹³³

Muratov kamp je bio dobro zaštićen time što je bio postavljen na brdu, te dodatno zaštićen rovovima i oštrim kolcima. Iza ovakvih bojnih fortifikacija stali su vojnici sa topovima i arkebuzama koji su nanijeli teške gubitke Vladislavovoj pratnji dok se pokušavala probiti kroz rovove i oštre kolce.¹³⁴ Vladislav se uspio probiti kroz rovove i krenuo prema sultanu, no tada je bio odvojen od svoje pratnje i ubijen od strane janjičara. Vladislavov napad na osmanski kamp nije bio uspješan, naprotiv koštao je križare bitke. Iako je kralj bio mrtav, križari koji su se borili na polju nisu posustali, a borba se nastavila do kraja dana. Nakon što je pala noć nekolicina križara se povukla do bojnih kola koje su postavili u *wagenburg* formaciju kako ih Osmanlije ne bi napali tijekom noći.¹³⁵ Većina križara je do tada napustila bojno polje u namjeri da pobjegnu u brda i spase „živu“ glavu. Hunjadi je također pobjegao s polja zbog nemogućnosti kontrole križara u bijegu. Osmanske trupe se počinju reorganizirati oko svog sultana. Vladislavova smrt je isprva bila korisnija Osmanlijama negoli šteta križarima jer tada još nitko od križara nije znao za kraljevu smrt. Vladislavova smrt je podigla moral osmanskim trupama i osigurala im pobjedu.¹³⁶

Povratak provincijske konjice i brojnih odreda koji su pobjegli u ranijim fazama bitke označio je kraj za križare. Osmanska vojska se reorganizirala, dok je križarska vojska bila ostavljena bez vođe i raštrkana sa samo malom grupom križara koji su se sakrili iza svojih tabora. Unutar tabora ljudi su još čekali povratak svog kralja i Hunjadija. Kako je dan odmicao postajalo je sve jasnije da su se obojica povukli ili su mrtvi. Kako bi odagnali svaku daljnju sumnju u Vladislavovu smrt, Osmanlije su

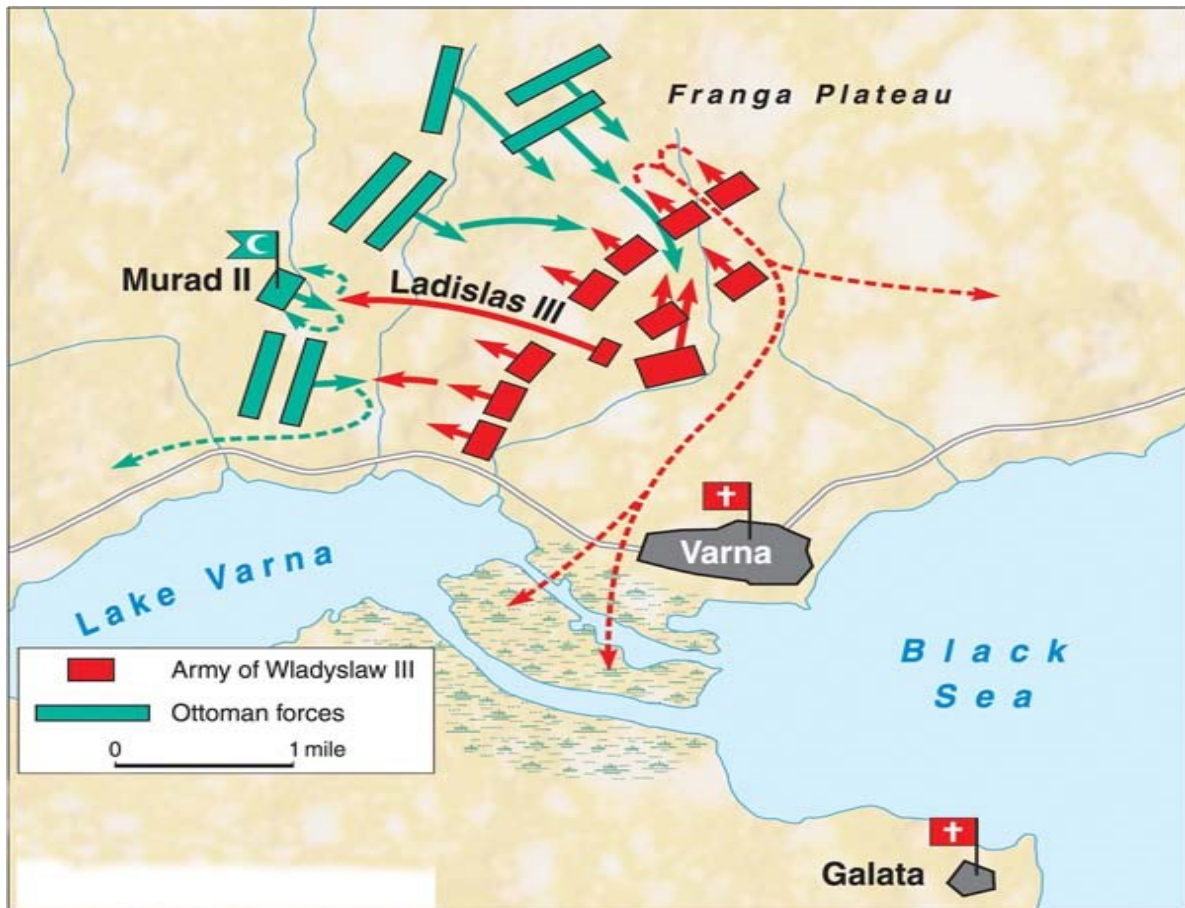
¹³³ Beheim. Citirano prema: Imber, *The Crusade of Varna*, 178.

¹³⁴ Pehlivan. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 5.

¹³⁵ Thuróczy. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 467.

¹³⁶ Jefferson, *The Holly Wars*, 2012., str. 468-469.

pokazali glavu poginulog kralja. Nakon toga Osmanlije su okružili tabor i slomili zadnji tračak križarskog otpora i time okončavši bitku.¹³⁷

Prilog 4. Bitka kod Varne

Izvor: <https://warfarehistorynetwork.com/2020/01/21/the-battle-of-varna-let-us-fight-with-bravery/> (preuzeto 9.12.2020.)

¹³⁷ Isto.

X. Posljedice bitke

Nakon što je ostatak križarskog otpora bio slomljen, Murat je odlučio proći bojno polje prepuno mrtvih i umirujućih vojnika. Dolazeći u križarski kamp dao je osloboditi i bogato nagraditi osmanske zatočenike koje su križari držali.¹³⁸ Osmanlije nisu bili u sposobnosti ići u potjeru za šakom križara. Prema Pallatiu, Hunjadi je uz pomoć vlaških vodiča uspio u samo dva dana stići do Dunava te prebjegao u Vlašku. Pallatio piše kako su još nekolicina križara uspjeli stići do Dunava tijekom sljedećih nekoliko dana. Drugi križari nisu bili te sreće. Lutali su dok velika većina nije umrla od žeđi i gladi.¹³⁹

Osmanlije su nakon bitke kod Varne slavili svoju pobjedu nad križarima. No isprva rezultat bitke nije bio jasan čak i među pobjednicima. Osmanski vojnici koji su pobjegli tijekom rane faze bitke, stigli su u Edirnu šireći paniku zbog njihovog poraza i smrti Murata. Panika u osmanskoj prijestolnici Edirne je bila kratkotrajna jer Murat nije oklijevao da pošalje svoje glasnike koji su objavili njegovu pobjedu.¹⁴⁰ Osmanlije su proširile vijest o svojoj pobjedi u svaki kutak islamskog svijeta. Pisma koja je Murat slao drugim islamskim vođama, takozvane „Fethname“, koje su govorile o njegovom uspjehu nad križarima ističući njegovu ulogu kao religijskog ratnika. Osim pisama bilo je poslano i deset križarskih vitezova, na svojim konjima potpuno oklopljeni.¹⁴¹ Razlog tome je bilo prikupljanje slave i prestiža koji je bio važan svakome vladaru u tom vremenu da održi stabilnost svog kraljevstva. Najveći trofej je bila kraljeva glava koja je bila nošena po cijelom carstvu.¹⁴²

Pobjeda Osmanlija je osigurala stabilnost i sigurnost države nakon perioda velikih problema, vanjskih i unutarnjih. Osim pobune u Albaniji koju je vodio Skenderbeg nitko nije ozbiljno prijetio Osmanskom Carstvu. Također jedan od znakova ponovne stabilnosti je bila druga abdikacija Murata u korist svojeg sina

¹³⁸ Gazavât. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 470.

¹³⁹ Pallatio. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 470.

¹⁴⁰ İnalçik, Fatih Devri. Citirano preko: Jefferson, *The Holly Wars*, 482.

¹⁴¹ Imber, *The Crusade of Varna*, 2006., 188.

¹⁴² Pehlivan. Citirano prema: Jefferson, *The Holly Wars*, 483.

Mehmeda.¹⁴³ Ta abdikacija nije trajala dugo. Godine 1446. Edirne je teško nastradao od požara a janjičari su se pobunili. Mehmed nije bio sposoban kontrolirati ih, i zbog toga je Murat opet pozvan da preuzme zapovjedništvo. Murat je proveo zadnje godine svoje vlasti ratujući protiv brojnih neprijatelja. U Grčkoj se borio protiv Konstantina, bizantskog despota na Peloponezu kojeg je porazio i sveo na status vazala. Nakon toga vodio je pohod u Albaniji protiv Skenderbega. Prije nego što je imao priliku poraziti ga, ponovno se pojavio stari neprijatelj Ivan Hunjadi. Murat je opozvao svoj pohod u Albaniji i sukobio se s Hunjadijem na Kosovu polju u listopadu 1448. Nakon samo dva dana Hunjadijeva vojska bila je poražena. Time je Ugarska prijetnja bila ugašena, a Murat se ponovno ima prilike okrenuti Skenderbegu ali taj zadnji pohod je završio neuspješno. Murat je umro rane 1451.¹⁴⁴

Kršćanske zemlje isprva nisu znale kako je završila bitka niti tko je pobijedio. Razne glasine su se širile, neke govoreći kako su križari pobijedili u bitci. Kasnije, kada je poraz bilo potvrđen, mnogi su se pitali koja je bila sudbina kralja Vladislava i Cesarinija. Nakon bitke Crkva je htjela odrediti tri stvari: tko je pobijedio, što se desilo s kraljem, te koja je sudbina Cesarinija? Što se ticalo papinskog legata Cesarinija, njegova sudbina je i do danas nesigurna. Možemo pretpostaviti da je poginuo tijekom bitke ili možda nedavno nakon nje.¹⁴⁵

Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo kako je ponovno bilo bez kralja zapalo je u krizu. Isprva se htjelo zataškati sudbinu Vladislava, ali to nije trajalo. Hunjadi je pobjegao u Vlašku i tamo ga je zatočio Vlad Drakula koji se bojao Osmanlijskog gnjeva, te pokušava popraviti odnose s njima tako da im preda Hunjadia.¹⁴⁶ Osmanlije su bili zauzeti sa svojim problemima dok je Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo prijetilo Vladu ratom ako ne oslobodi Hunjadia. Zbog same prijetnje rata, Vlad je odlučio osloboditi Hunjadia. Iako je podržavao Vladislava tijekom građanskog rata, Hunjadi je priznao Albertovo dijete Ladislava kao sljedećeg vladara.¹⁴⁷ Ladislav je bio premlad da preuzme tu ulogu pa je mađarsko plemstvo odlučilo odabrati Hunjadia kao regenta.

¹⁴³ İnalcık, Fatih Devri, – druga abdikacija nije trajala dulje od dvije godine, Murad se vratio na prijestolje nakon pobune janjičara Halil-paša što je dalo dobar izgovor za njegov povratak. Citirano prema: Jefferson, The Holly Wars, 484.

¹⁴⁴ Imber, The Ottoman Empire, 2003., 27.

¹⁴⁵ Jefferson, The Holly Wars, 2012., 486.

¹⁴⁶ Isto.

¹⁴⁷ Molnár, A Concise History of Hungary, 2001., 64.

Nakon što je vijest o Vladislavovoj smrti došla do Poljske, njezino plemstvo je poslalo delegaciju do Kazimira u Litvi. Nakon okršaja između Kazimira, Vladislavovog mlađeg brata i poljskog plemstva došlo je do sporazuma u Brestu 1446. gdje je dogovoreno da će Kazimir preuzeti krune Poljske i Litve kao dvije odvojene kraljevine u personalnoj uniji. No kako bi Kazimir uspio zadovoljiti plemstvo iz Poljske i Litve, morao je dati veće privilegije plemstvu što je oslabilo centralnu vlast u oba kraljevstva.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Stone, *The Polish-Lithuanian State*, 2001., 24.

XI. Zaključak

Analizirali smo tijek događaja do bitke i samu bitku. Preko opisanih događaja možemo zaključiti da glavni razlozi sukoba su bili porast osmanske agresije tijekom 1441. i 1442., papina politika koja je promovirala križarski pohod te sam kralj Vladislav. Kada govorimo o rastu osmanske agresije tijekom 1441. i 1442., važno je napomenuti Hunjadijevu ulogu u križarskom pohodu. Hunjadi je bio iskusan vojskovođa koji je obećao križarima pobjedu nad Osmanlijama. Osmanska agresivnost prema Ugarskom kraljevstvu je imala smisla s njihove perspektive, Žigmundova smrt je ostavila kraljevstvo ranjivim za napad te da nije bilo vještih generala kao što je bio Hunjadi da ih uspješno zaustavi Osmanlije bi bili ohrabreni za još veće napade. Bitka kod Varne je ostavila težak psihološki utjecaj na Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Osmanlije su povratili sigurnost u svojoj državi te otvorili vrata za daljnju ekspanziju. Kršćani, iako nisu izgubili nikakav teritorij nakon gubitka kod Varne, šok od gubitka i smrti kralja su ipak obeshrabrile brojne kršćanske države da nastave s idejom daljnjeg križarenja protiv Osmanlija. Teško je ne pretpostaviti mogućnost da je kraljeva odluka proizašla iz ljubomore na Hunjadia koji je postigao brojne vojne uspjehe. Gledano s osmanske strane možemo se zapitati zašto Murat, nije napustio bojno polje. Osmanska vojska je bila u teškom stanju tako da ne bi bilo neočekivano da sultan napusti bitku zbog opasnosti za svoj život. Bilo kako bilo, Vladislavov napad nije uspio zbog toga što je Murat i još važnije njegova elitna postrojba janjičara, odbili juriš teško oklopljenih vitezova, ubili kralja i njegovu pratnju i time zapečatili sudbinu križarskog pohoda.

XII. Popis literature i izvora

Izvori

svi navedeni izvori nalaze se u: Jefferson J. 2012., *The Holy Wars of King Wladislas and Sultan Murad the Ottoman-Christian Conflict from 1438-1444*:

Babinger F. 1957., "Die Aufzeichnungen des Genuesen Iacopo de Promontorio - de Campis über den Osmanenstaat um 1475." Vol. 8 of *Bayerische Akademie der Wissenschaften Philosophisch Historische Klasse Sitzungsberichte Jahrgang 1956*. Munich: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften,

Beheim M. 1968., *Die Gedichte des Michel Beheims*, vol. 1. Edited by Hans Gille. (Berlin: Akademie Verlag,)

Brocquière B. 1892., *Le Voyage d'Outremer*, (ed. C.H. Schefer. Paris: Ernest LeRoux)

Dąbrowski J. 1952., *L'Année 1444*. Krakow: Académie Polonaise des Sciences et des Lettres,

Długosz J. 2000., *Annales seu Cronicae Incliti Regni Poloniae 1413–1430*. uredila Danuta Turkowska. Book XI. PWN: (Warsaw)

Durdik J. 1961., *Hussitisches Heerwesen*. Translated from the original Czech by Eberhard Wolfgramm. Berlin: Deutscher Militärverlag,

Engel P. 2005., *The Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary, 895–1526*. (London)

Gürol P. 2008., "Varna Savaşı ve Bir Tarih Kaynağı Olarak Gazâvatnâmeler." *Turkish Studies* 3/4: 598–617

Inalcik H. 1954., *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu,

Mihailović K. 1975., *Memoirs of a Janissary*, (University of Michigan,)

Uzunçarşılı, İ. 2003., *Osmanlı Tarihi*. Vol. 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu,

Literatura

Fine, J. V. A. 1994., *The Late Medieval Balkans, A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest* (University of Michigan Press).

Hall S. B. 1997., *Weapons and Warfare in Renaissance Europe Gunpowder, Technology, and Tactics* (Johns Hopkins University Press).

Imber C. 2006., *The Crusade of Varna 1443-1445. (Crusade text in Translation)* (Aldershot, England).

Imber C. 2008., *The Crusade of Varna, 1443–1445: What Motivated the Crusaders?* (Publisher Palgrave Macmillan, London).

Imber C. 2003., *The Ottoman Empire, 1300–1650. The Structure of Power* (Palgrave Macmillan, London).

Inalcik H. 2001., *The Ottoman Empire-The Classical Age 1300-1600.* (Phoenix Press).

Jefferson J. 2012., *The Holy Wars of King Wladislas and Sultan Murad the Ottoman-Christian Conflict from 1438-1444.* (Brill Academic Publishers).

Keen M. 1999., *Medieval Warfare. a History* (Oxford University Press, USA)

Kurelić R. 2020., *Alfonso V. I ugarsko-hrvatsko prijestolje Radovi - Zavod za hrvatsku povijest Vol. 52, br. 3, (Zagreb).*

Lane F. C. 1991., *Venice a maritime republic.* (The John Hopkins University).

Lovrenović D. 2006., *Na klizištu povijesti. Sveta kruna ugarska i Sveta kruna bosanska 1387-1463 (SYNOPSIS Zagreb-Sarajevo).*

Molnár M. 2001., *A Concise History of Hungary* (Cambridge University Press).

Rady M. 2000., *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary* (Palgrave Macmillan UK).

Sedlar J. W. 1994., *East Central Europe in the Middle Ages, 1000–1500* (University of Washington Press).

Stone D. 2001., *The Polish-Lithuanian State, 1386-1795* (University of Washington Press).

Šuica M. 2017., *State and Society in the Balkans Before and After Establishment of Ottoman Rule* (Beograd).

Tallett F., 2010., *European Warfare, 1350-1750* (Cambridge University Press).

Turnbull S. 2003., *The Ottoman Empire 1326–1699* (Osprey Publishing).

Turnbull S., McBride A. 2004., *The Hussite Wars 1419-36.* (Osprey Publishing).

Uyar M., Erickson E. J. 2017., *A Military History of the Ottomans From Osman to Ataturk* (Praeger Security International).

Vaughan R. 1970., *Philip the Good: The Apogee of Burgundy* (New York: Barnes & Noble, Inc.).

XIII. Popis priloga:

Prilog 1. Husitski tabor

Prilog 2. Pohod križara tijekom kampanje 1443.

Prilog 3. Murat prelazi tjesnac

Prilog 4. Bitka kod Varne

XIV. Sažetak

Dana 10. studenog 1444., započinje odlučujuća bitka između križarske vojske pod vodstvom kralja Vladislava i njegovog vjernog zapovjednika Ivana Hunjadija te osmanske vojske koju osobno vodi sultan Murat II. Obje strane sigurne u svoju pobjedu te da je sam bog na njihovoj strani. Nakon serija političkih spletki, manipulacija, želja za slavom i gorkih izdaja obje strane se nalaze na polju kod bugarskog grada Varne. Brojčane snage Osmanlija su bile oko 60 000 dok je križarska vojska brojila oko 20 000. Ne možemo biti sigurni u te brojke zbog kontradikcija kod izvora no možemo pretpostaviti da niti jedna strana nije imala nužnu brojčanu nadmoć kako bi osigurala pobjedu time je pobjeda morala biti postignuta kroz pametne manevre dobro vodstvo i čeličnu volju. Kralj Vladislav od Poljske koji je tek nedavno postao kraljem Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva se nadao da će svojom pobjedom osigurati potrebnu reputaciju da niti jedan drugi mogući pretendent na Ugarsko-Hrvatsko prijestolje ga ne bi mogao nadmašiti jer zasigurno nema većeg postignuća od istjerivanja tadašnjeg religioznog neprijatelja kao što su Osmanlije. S druge strane, Murat se borio za opstanak svoje dinastije i svog carstva. Bitka je na kraju koštala kralja Vladislava njegovog života te je osigurala budućnost Osmanlijskom Carstvu.

Ključne riječi: Bitka kod Varne, križarski pohod, Vladislav, Murat

IX. Abstract

On November 10, 1444, a decisive battle began between the crusader army led by King Władysław and his faithful commander John Hunyadi against the Ottoman army personally led by Sultan Murad II. Both sides were sure of their victory and that God is on their side. After a series of political intrigue, manipulation, desire for glory and bitter betrayals, both sides clashed near the Bulgarian city of Varna. The Ottoman army numbered around 60 000 while the crusader army numbered around 20 000 men. We cannot be sure of these figures due to contradictory sources, but we can assume that neither side had the necessary numerical superiority to ensure victory, thus victory had to be achieved through smart maneuvers, good leadership and iron will. King Władysław of Poland and recent king of Hungary and Croatia had hoped that by achieving victory he would secure his position so that no other pretender to the throne of Hungary and Croatia could undermine his position for surely there is no greater achievement than the expulsion of their religious enemy such as the Ottomans. On the other side, Murad was fighting for the survival of his dynasty and empire. The battle ultimately cost King Władysław his life and secured a future for the Ottoman Empire.

Key words: Battle of Varna, crusade, Władysław, Murad